

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

SVĚDKOVÉ NEZBYTNÝCH VĚCÍ

Vedoucí práce: Mgr. Jana Skálová, Ph.D.

Autor práce: Kateřina Frimlová

Studijní obor: Bohemistika

Ročník: 3

2014

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 8. 5. 2014

.....
Kateřina Frimlová

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce, Mgr. Janě Skálové, Ph.D., za poskytovanou odbornou pomoc a cenné rady při zpracování této práce. Dále bych ráda poděkovala svým rodičům, kteří mi studium umožnili a po celou jeho dobu mě podporovali.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá především rozbohem a komparací psychologického románu Václava Řezáče Svědek a románu Stephena Kinga Nezbytné věci. Práce uvádí stručné informace o obou autorech a jejich díle. Následovně se zaměřuje na analýzu díla Svědek a Nezbytné věci, obzvláště z hlediska využití postav, zasazení do prostoru a také způsobu práce s jazykovou stránkou románů. Důležitou částí práce je komparace děl na základě žánrového zařazení.

Annotation

This bachelor thesis is primarily devoted to the analysis and comparison of the psychological novel by Václav Řezáč and the novel by Stephen King *Nezbytné věci*. The thesis states briefly information about the authors and their work. As follows, it concerns with the analysis of the novel *Svědék* and *Nezbytné věci*. However, important part of this paper is the comparison of the two novels on the basis of the genre classification.

Obsah

Úvod.....	7
1. Václav Řezáč, muž dvou tváří	8
2. Svědek jako symbol	13
2.1. Ukotvení v prostoru a jeho osvětlení	14
2.2. Postavy.....	22
2.3. Vypravěč a jazyková stránka díla	29
3. Král hororu, Stephen King	32
4. Nezbytné věci.....	37
4.1. Využití prostoru	38
4.2. Postavy.....	42
4.3. Vypravěč a jazyková stránka	49
Závěr	56
Použitá literatura	58

Úvod

Václava Řezáče a Stephen Kinga, dva autory lišící se od sebe typem běžné literární produkce, historickým pozadím i národností, spojuje tajemná postava, vystupující v Kingových *Nezbytných věcech* a Řezáčově *Svědkově*. Autoři zasadili tajemné postavy, narušující běžný chod věcí a odhalující nejtemnější zákoutí lidské duše, do odlišných žánrů.

Zatímco King volí pro svůj román hororový žánr, Řezáč se vydává na půdu psychologického románu. Díla překvapují vzájemnými podobnostmi, a to hlavně ve výběru tématu, prostoru i postav. *Svědka* a *Nezbytné věci* se v mnohém shodují, ale přesto každý z autorů zpracovává příchod tajemné postavy a následovný děj poněkud odlišně.

Lidé se vždy rádi báli, a tak se krátké strašidelné příběhy, které mají kořeny v lidovém vyprávění, rozrostly až do podoby moderních románů. Horor je zaměřen na vyvolávání pocitů hrůzy pramenících z neznámých věcí a situací. Faktory vzbuzující v lidech strach se proměňují, a tak se přetvářejí i hlavní postavy tohoto žánru. Od upírů či vlkodlaků přes jiná monstra, umístěná mimo běžný svět, se dostáváme k démonům zasazeným do běžné reality naší doby. Právě s nadpřirozenou postavou umístěnou do všedního světa se setkáváme v *Nezbytných věcech*.

Psychologický román ukazuje člověka i s jeho vnitřním světem. Rozkrývá jeho myšlenky, pocity případně minulost. Václav Řezáč patřil především v době okupace k hlavním představitelům tohoto žánru.

Ve své práci se stručně zmíním o životě a díle obou autorů. Poté provedu analýzu samotných děl, v níž se zaměřím především na usazení příběhů do prostoru, využití postav i počasí a také na způsob práce s jazykovou stránkou. Z toho rozboru bych ráda vycházela při následovné komparaci románů, ve které se pokusím předvést, jak se společné téma proměňuje na základě žánrového zařazení.

1. Václav Řezáč, muž dvou tváří

V české literatuře nenalezneme mnoho tak kontroverzních spisovatelů, jako byl Václav Řezáč. Autorův život byl, stejně jako jeho dílo, kterým se budeme zabývat později, plný rozporů.

Václav Voňka, jak znělo spisovatelovo vlastní jméno, se narodil 5. května 1901 v Praze. Vyjma krátkého pobytu v Řevnicích (1924-26) strávil v prostředí hlavního města celý život. Proměňovaly se pouze městské části, v nichž pobýval. Dětství prožil v chudinské čtvrti Na Františku a od roku 1912 bydlel na Novém Městě. Řezáčův otec pracoval jako dělník v dílně na ručně malovaný porcelán a později se stal drožkářem. Zemřel, když byly synovi pouhé dva roky. Jeho matka byla pradelnou a domovnicí, po smrti prvního manžela se znovu provdala, avšak Řezáč si s otčímem nerozuměl. Sdíleli tak společnou domácnost v neustálém napětí až nenávisti.¹

Za první světové války, když byl nevlastní otec na frontě, rodina, žijící pouze z matčina platu, neměla dostatek finančních prostředků a přežívala v bídnych podmínkách.² Chudoba a vztah s otcem se zřejmě mohly promítnout i do Řezáčovy románové prvotiny, *Větrná setba*.

V roce 1912 započal Řezáč studium na reálné škole v Ječné ulici, zde také o sedm let později složil maturitní zkoušku. Posléze absolvoval abiturientský kurz při obchodní akademii a nastoupil do zaměstnání jako úředník Státního úřadu statistického. Roku 1923 uzavřel sňatek s prozaičkou a dramatickou Emou Řezáčovou, podle ní si změnil své občanské jméno. Manželé Řezáčovi měli dva syny. Mladší Ivan (1924-1977) byl hudebním skladatelem.³ Jednalo se o člověka všestranně nadaného, ale profesionálně se vždy zabýval pouze hudbou. Starší syn Tomáš se věnoval literární tvorbě, stal se autorem básní, povídek, fejetonů, glos, reportáží a komentářů publikovaných v různých periodikách.⁴

¹ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000, s. 1389.

² DOKOUPIL, Blahoslav. Václav Řezáč. In: *Slovník české literatury* [online]. 1998, 30. 9. 2006 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=860>

³ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000, s. 1389.

⁴ JANÁČEK, Pavel. Tomáš Řezáč. In: *Slovník české literatury* [online]. 1998, 30. 11. 2006 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1309>

V letech 1947-48 působil Řezáč jako vedoucí dramaturgické skupiny a v roce 1949 se stal ředitelem nakladatelství Československý spisovatel, v této funkci setrval až do konce svého života. Zemřel 22. 6. 1956 v Praze na dlouhotrvající srdeční chorobu, pohřben byl na hřbitově v Praze-Dejvicích.⁵

Václav Řezáč je v současnosti mnohdy vnímán jako spisovatel budovatelsky laděné literatury, ale jak si dále ukážeme, jeho tvorbu lze považovat za poměrně různorodou a vedle budovatelských románů je především autorem propracovaných analytických psychologických próz, které vznikaly od poloviny 30. let.

Autor své první příspěvky uveřejňoval časopisecky již ve 20. letech. Z existenčních důvodů psal také detektivky, ty vycházely pod pseudonymem R. Nový. Na konci 20. let uveřejňoval souběžně s divadelními kritikami povídky, které vydávaly časopisy Ema a Český svět. Mnohé svým stylem předznamenávají, tehdy vznikající románovou prvotinu, *Větrná setba*.⁶

Větrná setba (1935) zobrazuje svět mladého člověka, jenž dospívá v období války. Prostřednictvím okolí obklopujícího hlavního hrdinu je čtenář uveden do doby, ztrácející morální hodnoty a do surového světa často ovládaného jednoduchou pudovostí. Vypravěč představuje myšlenky a pocity zmateného hrdiny Petra. Jeho mysl skýtá mnoho temných pohnutek a čtenář se tak stává svědkem častého boje dobra se zlem odehrávajícího se v mysli jedince. Román nám neukazuje svět zpustošený válkou pouze přímo, prostřednictvím sociálních a morálních problémů, ale především pohledem do vnitřního rozervaného světa zmateného dospívajícího hrdiny. Román byl vydán v roce 1935 a již zde se setkáváme s psychologickou propracovaností postav.

Už v druhém románu *Stěpá ulička* z roku 1938 se zřetel sociální dostal do popředí a celý konflikt má výrazný charakter třídní.⁷ Dílo je zasazeno do období poválečné krize. Ta je zde pojata jako něco, co nezasahuje pouze hospodářství, ale také mezilidské vztahy, do nichž se promítá. Jedná se o maloměstský román z období krize po první světové

⁵ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 2000, s. 1389.

⁶ Tamtéž, s. 1390.

⁷ BURIÁNEK, František. *Z moderní české literatury (O vybraných dílech z první poloviny 20. století)*. Praha: Československý spisovatel, 1980.

válce, pro který autor použil postavy jako typické nositele určité politické koncepce, což lze považovat za předzvěst Řezáčova schematismu v pozdějších letech.⁸

Ovšem jeho tvorba byla narušena propuknutím druhé světové války, během níž Řezáč působil jako redaktor Lidových novin. Zde řídil dětskou rubriku a často pro ni psal. Do listu přispíval zejména fejetony. Z padesáti pěti fejetonů z prostředí běžného života, vznikajících v průběhu let 1941-1943 byl vytvořen sborník vydaný v roce 1944 pod názvem *Stopy v písku*.⁹ Přípravovaný román *Zajíc* o poměrech na současné vesnici se po Mnichovu stal nerealizovatelným.¹⁰ Během okupace republiky došlo k mnoha změnám, které se projeví i v dílech Václava Řezáče. *Toho specifická situace přiměla k odložení plánů na velký společenský román a k obratu k psychologické próze, v níž jako překvapivě zralý debutant dosáhl umělecky nesporných výsledků. Soumračná doba, v níž vyplouvaly na povrch negativní lidské vlastnosti, motivovala autorovo zaměření na analýzu patologických jedinců s manipulátorskými sklony, kompenzující vlastní citovou deprivaci hrou s životy ostatních.*¹¹ Postavy využitě Řezáčem pro psychologický román nestojí mimo společnost, autor ukazuje kořeny jejich odlišnosti i dopad působení takovýchto jedinců na společnost.¹²

S hrdinou tohoto typu se setkáváme v románu *Černé světlo* (1940), který je však už výrazným psychologickým románem. *Vypravěčem je mravně narušená hlavní postava, člověk od dětství morálně deformovaný, pocitem méněcennosti hnáný ke zlu, které vždy nutně plodí další zlo.*¹³ Hlavní hrdina retrospektivního románu vypráví svůj příběh od dětství, kdy je svědkem toho, jak sousedé ubíjí potkana, což působí jako zlom v jeho životě. Mluví o vztahu k rodičům, kteří předčasně umírají a dále o životě u příbuzných. S dospělostí přesahuje způsob jeho jednání únosnou mez. Když se příbuzní hlavní postavy dozvědí o jeho zlém jednání, rozhodne se spáchat sebevraždu. Je však zachráněn a musí dožívat jako ztroskotanec.

Černé světlo si brzy po svém vzniku získalo kladnou kritiku a pozornost čtenářů. *Čtenářská anketa jej označila - vedle Drdova Městečka na dlani, Vančurových Obrazů z*

⁸ MACHÁČEK, Vítězslav. *50 českých autorů posledních padesáti let*. Praha: Československý spisovatel, 1969. s. 161.

⁹ MARIÁNKOVÁ, Jana. Václav Řezáč. Kladno: Krajská knihovna v Kladně, 1971, s. 6.

¹⁰ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 2000, s. 1389-1390.

¹¹ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004.

¹² MACHÁČEK, Vítězslav. *50 českých autorů posledních padesáti let*. Praha: Československý spisovatel, 1969. s. 161.

¹³ GALÍK, Josef. *Panorama české literatury: (Literární dějiny od počátků do současnosti)*. Olomouc: Rubico, 1994, s. 277.

*dějin národa českého, Glazarové Adventu, Fáberovy Neklidné hranice, Kytlicové Rodičů a dětí - za nejzajímavější román roku 1940.*¹⁴

Na tematiku zla Řezáč navázal románem **Svěddek** (1942). Hlavní postava tohoto díla funguje jako spouštěč a ostatní lidé pod jeho vlivem přestávají ukrývat zápornou stránku svého já. Cizinec se pokusí ochromit chod maloměsta, do kterého se přistěhuje, v městečku působí rozkladně na křehké lidské vztahy. Ovlivní tak všechny obyvatele. Ti ale dokáží bojovat se svými negativy a v závěru si díky hlavní postavě uvědomí hranici, kterou nikdy nesmí překročit.

Dalším psychologickým dílem je **Rozhraní** (1944). *Román o vzniku románu*¹⁵ vypráví příběh Jindřicha Austa, který vidí smysl svého života v literární tvorbě. Zahájí tak práci na románu o herci Vilému Habovi, který je opakem autora. Postava se mu vymkne z rukou a rozhraní mezi literaturou a realitou se začne stírat. Nejenže autor odráží část svého já do příběhu, ale románový hrdina ovlivní skutečný život Jindřicha Austa. Dílo rozhraní vede k otázkám o umělecké tvorbě, jejímu vztahu k životu a odpovědnosti vůči společnosti.¹⁶

*Další autorova literární činnost po válce je již značně schematická, charakterotvorné úsilí je vystřídáno didaktickou snahou.*¹⁷ Václav Řezáč se svým poválečným dílem zařadil k [...] předním tvůrcům české socialistické prózy.¹⁸

Rozhodl se vytvořit románovou trilogii, která měla zachytit dramatický proces revolučních proměn v českém pohraničí v letech 1945-48.¹⁹ Z plánovaných tří dílů vyšly pouze *Nástup* a *Bitva*. **Nástup** (1951) pojednává o osidlování pohraničí a odsunu Němců. Na něj navazující **Bitva** (1954) zasahuje až k roku 1948. Díla nenesou charakter předchozí tvorby, psychologicky propracované postavy nahrazují postavy vystavěny z hlediska třídního charakteru.

Píseň o věrnosti a zradě je torzem románu, které nestihl dokončit a bylo vydáno až po autorově smrti.

¹⁴ MOLDANOVÁ, Dobrava. *Poetika české meziválečné literatury: (Proměny žánrů)*. Praha: Československý spisovatel, 1987, s. 226.

¹⁵ MOLDANOVÁ, Dobrava. *Poetika české meziválečné literatury: Proměny žánrů*. Praha: Československý spisovatel, 1987, s. 226.

¹⁶ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 2000, s. 1390.

¹⁷ GALÍK, Josef. *Panorama české literatury: (Literární dějiny od počátků do současnosti)*. Olomouc: Rubico, 1994, s. 277.

¹⁸ MARIÁNKOVÁ, Jana. *Václav Řezáč*. Kladno: Krajská knihovna v Kladně, 1971, s. 1.

¹⁹ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 2000, s. 1390.

Václav Řezáč je známý jako prozaik a romanopisec, ale ve svých autorských začátcích se věnoval také poezii a později i tvorbě pro děti. V letech 1921-26 psal verše, které v polovině 30. let uspořádal do nevydané sbírky *Dech na skle*.²⁰

Pro dětského čtenáře vytvořil díla: *Poplach v kovářské uličce* (1933), *Kluci hurá za ním!* (1934) a *Čarovné dědictví* (1939). V tomto typu literatury autor spojuje dobrodružnou zápletku se sociální tematikou a výchovnými ambicemi.

Řezáčova umělecká činnost nebyla zaměřena pouze na literaturu, spolupracoval také s filmem. Podle jeho námětu byl natočen film *Rukavička* (1941), napsal scénáře k filmům *Rozina sebranec* (1945, podle Z. Wintra), *Až se vrátíš* (1948, s E. Řezáčovou a V. Krkoškou), *Vzbouření na vsi* (1949) a *Po noci den* (1956, s E. Řezáčovou). Filmová povídka *La bella Boema* (1944) zůstala nerealizována.²¹

²⁰ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 2000, s. 1390.

²¹ Tamtéž

2. Svědek jako symbol

Na začátku románu *Svědék* nás za úplňkové noci vypravěč zavádí do Bytně, městečka žijícího stereotypně v klidném tempu. Pokojný chod obce naruší příjezd Emanuela Kvise, člověka nahlízejícího do mysli jiných a zároveň zručného manipulátora. Tajemný cizinec, sídlící v domku po zesnulé sestřenici, využívá každou příležitost k podpoření temných stránek ostatních obyvatel. Nejprve se mu daří proměňovat vzájemné vztahy i chování různých postav a takto hýbat děním v celém městě. Ovšem postupně naráží na fakt, že světlá stránka lidství je silnější a obyvatelé se z tohoto důvodu dokáží vymanit z jeho vlivu. Na začátku průběh událostí směřuje k tragickému konci, avšak v závěru lidé zachrání své vztahy a tím i celé město.

*Svědék je založen na modelu maloměstského románu s bohatou galerií vedlejších postav; v titulní přízračné figuře, probouzející v obyvatelích městečka ty nejnižší z jejich potlačených možností, odmítl autor vnitřní prázdnotu nezaujatého, svědeckého přístupu k životu.*²² Dílo nese metaforický název - svědek jako člověk prázdný, přihlížející a současně parazitující na životech jiných lidí - [...] *ztělesňuje negativní princip neplodného egoismu.*²³ S užitím slova svědek se v díle setkáváme několikrát, vždy v situacích, kdy lidé předpokládají, že jejich počínání zůstane nezpozorované, tedy beze svědků. Nicméně svědek je vždy nablízku a připraven přiživit se na jejich pocitech.

Psychologický román *Svědék* vznikl v roce 1942, tedy za tíživých podmínek druhé světové války. V mnohé literatuře nalezneme informace o spojitosti díla s působením fašistické moci. Tragická historická situace ovlivnila vnitřní životy lidí a stejně tak působí na niterní světy obyvatel Bytně tajemná postava v podobě Emanuela Kvise.²⁴ *A třebaže síly zla nejsou ani zde neomezené a všemocné, přece právě temné ovzduší teroru způsobilo, že zlo je v tomto díle tak přízračně vyličeeno v zkoncentrované, zhuštěné podobě.*²⁵

²² DOKOUPIL, Blahoslav. Václav Řezáč. *Slovník české literatury* [online]. 1998 [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=860>.

²³ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000, s. 1390.

²⁴ BERNŠTEJNOVÁ, Inna Abramovna. *Český román 20. století a cesty realismu v evropských literaturách*. Praha: Lidové nakladatelství, 1985, s. 241.

²⁵ BERNŠTEJNOVÁ, Inna Abramovna. *Český román 20. století a cesty realismu v evropských literaturách*. Praha: Lidové nakladatelství, 1985, s. 241.

2.1. Ukotvení v prostoru a jeho osvětlení

Prostor je velice důležitou kompoziční složkou románu *Svědék*, jak se dále v této kapitole pokusím dokázat, místa ani jejich popis v románu nejsou nahodilé a mají jistou symboliku. Prostor neslouží pouze k realizaci pohybu, ale proměňuje se a funguje jako organizátor děje.²⁶ Důležitou roli při vyznění událostí odehrávajících se v románu sehrává mimo jiné osvětlení či ztemnění prostředí i změny počasí. Děj románu probíhá na úzce vymezeném prostoru, tím je městečko **Byteň**. I. A. Bernštejnová hovoří již o názvu města jako o symbolickém, Byteň odvozená od byti, bytí.²⁷

Právě prostředí maloměsta je pro psychologický román, jemuž vévodí složité a křehké lidské vazby, ideální. V malém městě se lidé dobře znají, mají mezi sebou rozmanité vztahy a [...] *neutajíš v nich ani myšlenku, kterou jsi nikdy neproněsl.*²⁸ Více či méně zajímavé informace a události se zde nesou rychlostí větru mezi všechny obyvatele, a ti se možná právě proto velmi snaží, aby alespoň některá jejich tajemství zůstala ukryta. Toto prostředí umožňuje tajemné postavě rozpoutat hru se životy ostatních a ovlivnit tak chod celé obce.

S maloměstem se seznamujeme v průběhu červnové noci. Právě popis jasné noci působí jako symbol pro město samotné. *Noc sama se zdá všecka bílá, taková jasná noc, prosvětlená do všech koutů, rozechvělá a vábivá, jen stěží skrývající trosky svého tajemství ve vytržených stínech.*²⁹ Stejně jako noc pod vlivem měsíce těžko skrývá zbytky tajemství, také Byteň pod vlivem hlavní postavy stěží něco utají.

Město nám vypravěč představuje nejprve „shora“, jako celek a postupně pozornost zaměřuje na jednotlivé části, k nimž se v průběhu času v různé intenzitě navracíme.

Prvním a zároveň posledním konkrétním místem, s nímž se v díle setkáváme, je **náměstí** položené v mírném svahu. Nejde pouze o střed města, ale také ústřední bod lidských vztahů. Tak jako v barokní **mochnovské kašně**, obklopené parčíkem, vystavěné uprostřed obce, cirkuluje voda, proudí centrem města i občané se svými příběhy.

²⁶ MACURA, Vladimír a Alice JEDLIČKOVÁ. *Průvodce po světové literární teorii 20. století*. Brno: Host, 2012.

²⁷ BERNŠTEJNOVÁ, Inna Abramovna. *Český román 20. století a cesty realismu v evropských literaturách*. Praha: Lidové nakladatelství, 1985, s. 241.

²⁸ ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948, s. 336.

²⁹ Tamtéž s. 9.

Byteňský básník přirovnal kašnu k srdci města, patrně kvůli její pozici. Mimoto voda připomíná plynoucí čas, jehož ubíhání zdůrazňují hodiny na **radniční věži** odbíjející každou čtvrt hodinu. *Dáme-li se svést obrazností místního básníka, můžeme říci, že Emanuel Kvis, který se tu zastavil a naslouchá ve skutečnosti tepotu a práci byteňského srdce.*³⁰ Na tomto místě se shromažďují všichni, které ovlivnila tajemná postava Emanuela Kvis, on je si významem náměstí plně vědom. *Všecky cesty vedou v tyto dny Emanuela Kvis na náměstí. Tam jsou shromážděni všichni, do jejichž životů se mu podařilo nahlédnout, jejichž touhami doufal zaplnit svou vlastní prázdnotu.*³¹ Právě zde větší část obyvatel poprvé spatří Emanuela Kvis. Život na náměstí je rušný, a tak se toto místo stává svědkem mnoha událostí. Mezi příhody nejvýraznější patří vyhocený střet dvou bratrů, jehož smířlivý konec znamená i uzavření dlouholetých sporů.

Nejstarší a nejrozlehlejší dům s renesančním průčelím obývají Nolčovi. Stavba, poskytující útočiště hlavě obce, působí jako honosné nedobytné sídlo chránící starostovu ženu Kateřinu [...] *v bouřích nebe i v bouřích života.*³² Stejně se jeví samotný starosta, člověk mohutný, nejvýše postavený a ze všech sil ochraňující svou slabou strádající manželku. Z jiného úhlu pohledu může dům připomínat i paní Kateřinu, která by, stejně jako budova, bez péče starosty Nolče pravděpodobně nemohla existovat. *Paničku má rachotinku, slaboučkou, drobnou, že se člověk děsí, když si ji představí v náručí takového chlapa. [...] chlap jako hora, pařezy by mohl kolit, co musí mít síly.*³³ *Byl to nejstarší a největší dům v Bytni a nic se nezměnilo na jeho pevném a bytelném renesančním průčelí od poloviny sedmnáctého století, kdy si jej na odiv svého bohatství a důstojnosti postavil Kornelius Mochna z Měnina, tehdejší byteňský purkmistr a přisedící zemského soudu v Praze. Starostova žena byla rozená Mochnová a ona, tento dům a měnínský dvůr nad rybníkem Borkovcem, posledním z mochnovských sedmi, to bylo všechno, co zbylo z rodu a jeho majetku, a všechno bylo zachráněno a uchováno při životě nolčovskými penězi.*³⁴ Přes veškerou snahu, starosta ani bytelný dům, nedokáže Kateřinu Nolčovou plně ochránit. V noci ji v domě i za přítomnosti manžela navštěvuje syn, *který se narodil mrtvý a přece žije a roste dál,*³⁵ a láká ji, aby za ním přešla po světelném mostě, značícím přechod mezi dvěma světy. Starosta si je plně vědom toho, že stejně jako by-

³⁰ ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948, s. 79.

³¹ Tamtéž, s. 234.

³² BACHELARD, Gaston. *Poetika prostoru*. Přel. Josef Hrdlička. Praha: Malvern, 2009, s. 32.

³³ ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948, s. 12-13.

³⁴ ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948 s. 16-17.

³⁵ Tamtéž, s. 267.

telný dům, ani on nemůže svou ženu ochránit dle svých představ. - *Co, nemůžeš? Kaťo, Katěnko, slyšíš? volá starosta. Jeho hlas však utone v těžkých záhybech záclon a v bezhlesém tichu pokoje mu odpoví jen ironický praskot v dubovém ostění.*³⁶

Jako prostor sloužící ke shledávání při jídle, nad sklenicí piva či partičkou mariáše využívají obyvatelé **hotel U koníčka**. Pohostinství je přátelským místem, navíc jeho průjezd slouží k setkávání za nepřízně počasí. Na place před budovou bývají rozloženy zelinářské stánky, kolem nichž se sdružují *žvatlající ženy*,³⁷ kterým neunikne nic, co se ve městě událo a prostranství před hotelem umístěným na náměstí je pro ně ideálním stanovištěm. Naproti tomu **Radniční sklep** je hospodou, *kde večer uzavřená společnost, která nestojí o kibice, hrává karty.*³⁸

Nedaleko náměstí má své místo potemnělý **vážní domek**, který strážník považuje za podezřelý, právě kvůli neporušené tmě, která ho zahaluje každou noc. Strážník Tlachač razí tvrzení, že *ve světle se nemůže nikdo skrýt.*³⁹ Paradoxně domek, podezřelý svou temností, kontroluje i v noci, kdy za plného světla pouličních lamp odemkne zámky byteňského obchodu.

Harazimův obchod s dlouhou tradicí je největší prodejnou v Bytni. Zde majitelé uchovávají údajně nedobytnou pokladnu s týdenní tržbou. Naplněnou kasu zabezpečují dva, pro zručnějšího člověka lehce odemknutelné, zámky umístěné na plechových závěsech. Právě tento obchod představuje po třicet let noční pokušení pro jinak čestného strážníka Tlachače, který odemknutím zámků vpustí do útrob obchodu lupiče a při jeho zatýkání je v tomto prostoru zraněn. Přes den často postává na schodech prodejny obchodníkův syn Jeník Harazimů a sleduje náměstí se snahou nepřehlédnout Lídu Dastychovou. Lída je pro svůj původ Harazimům trnem v oku. Harazimovi se snažili, jakožto rodina, být stejně významní jako jejich obchod. Pro popsání nálady v rodině, vypravěč použije přirovnání k zatahující se, ztemnělé obloze. *Mrak se snášel nad domácností Harazimových, ale protože šlo o příležitost jaksi zvlášť vybranou a slavnostní, na níž se podílelo mnoho znamenitých byteňských rodin, a protože Jeník si zase jednou postavil hlavu, nebylo lze hnát věc do krajnosti. Hlavní příčinou zneklidnění byla ovšem ta*

³⁶ Tamtéž, s. 377.

³⁷ Tamtéž, s. 263.

³⁸ Tamtéž, s. 319.

³⁹ Tamtéž, s. 37.

*Dastychovic holka.*⁴⁰ Manželé Harazimovi by rádi v obchodě za špatnými zámky udrželi nejen pokladnu, ale i svého syna.

Při Tlachačově noční obchůzce či při procházkách ostatních obyvatel se seznamujeme i s ulicemi, vedoucími z náměstí do různých koutů městečka. Nejčastěji využívanou ulicí je Kostelní, protínající tržiště. Prostřednictvím této ulice se dostáváme ke kostelu, faře, chudobinci nebo k domku Emanuela Kvise. Tuto stezku využije pro svou nedělní procházku i starosta Nolč a vydá se do lesíků nazývaných **Hajky**. Právě tam, v malebné letní přírodě musí svádět nelehký boj s temnou stránkou své osobnosti, s nutkáním zabít. Přemýšlí o osudu a cestách, životních i vedoucích z města, které ho přivedly na místo, v němž se nachází a zároveň svedly dohromady s tulákem ležícím na nedaleké pěšině. *Možná, že neštěstí, jež z něho udělalo to, co je nyní, jej zamířilo právě k tomuto cíli, a že všechny cesty, necht' bloudil kudykoli, jej neodvratně vedly k tomuto místu a setkání. Proč ti byl položen přes pěšinu jako závora přes hospodářnici v panských lesích zrovna ve chvíli, kdy jsi pocítil, že bys mohl žít jako jiní lidé?*⁴¹ Starostova mysl je zatemněna myšlenkou na vraždu a zastaví se v místě, kde slunce dopadá na jeho záda a stín na tělo tuláka, stejně jako stín Nolčových myšlenek. *Postavil se opatrně tak, aby jeho stín nedopadl na tvář spícího a neprobudil ho a nyní se rozhlíží dlouhým slídivým pohledem, který by nikdo neočekával od člověka uvyklého chodit přímo proti věcem i lidem.*⁴²

Obyvatelé **chudobince** mají ve světě nevalné postavení. *Protože bída, jak známo, zamyká chudákům svět na deset západů.*⁴³ Stejně nepříznivě je na tom, co se umístění týče, i budova chudobince. Dům pro zestárlé a zchudlé občany s pobořenou střechou a popukanou omítkou stojí opuštěně v blízkosti hřbitova. *Vysoká omšelá zeď, jež od něho stoupá k chrámu a stáčí se daleko dozadu, patří hřbitovu. Ach, to' zcela přirozené sousedství a přiměřená vyhlídka, neboť chudoba ani nemoc nemají myslet na radovánky.*⁴⁴ Prostory obývané hrubiánem Nejtkem, jeho ženou a nevlastní dcerou Boženou působí jednoduchým dojmem, jako Nejtek sám. Příbytek je pro tři obyvatele příliš malý a to nejen z důvodu, že jeden druhému často překáží. Nejstísněnějším dojmem působí ve vztahu k Boženě, která přitahuje nevlastního otce, jenž začne mít problémy

⁴⁰ ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948, s. 283.

⁴¹ Tamtéž, s. 163.

⁴² Tamtéž

⁴³ Tamtéž, s. 253.

⁴⁴ Tamtéž, s. 39.

s potlačováním nezvladatelného chtíče. Měsíc osvěcující prostor při úplňkové noci se hrál roli i při dopadu do Nejtkovy ložnice. *Nejtek bděl - jemu se spánek vyhýbal stále častěji - a poslouchal, jak ty dvě ženské dýchají, nenáviděl je, jak jen bdící dovede nenávidět spícího, a díval se, jak ten bílý proud teče do světnice a stoupá v její těsné prostora, píd' po pídi leze vzhůru po Božčině posteli, až zaplaví i ji. [...] Ale ta zářící bílá krása se po něm vzpínala a přitahovala ho k sobě.*⁴⁵ Zdá se, Božka zde nemá své místo a také je na konci příběhu za další měsíčné noci donucena dům opustit.

Děkanstvím se v obci rozumí velká bílá a hlavně bytelná stavba. Tato vlídná budova s barokní střechou situovaná naproti kostelu. Na církevní obydlí dopadne měsíční záření v plné síle, stejně jako zájem nově příchozí postavy, tudíž ani duchovní nezůstane ušetřen a na povrch prostupuje temná stránka jeho zbožné osobnosti, ale postavám se budu podrobněji věnovat až v další kapitole.

Kvisův domek, který zdědil po Libuši Bílé, má své místo poblíž kostela a děkanství. V důsledku tohoto postavení dopadl na dveře stavení za světelné noci stín kostelního kříže, který zarazil strážníka, duchovního i neznaboha Nejtka a v noci příjezdu Emanuela Kvisě vypadá jako předtucha.

Ve vztahu k majiteli působí stavba klamným dojmem. *Není to chalupa, je to obytný domek a stojí tu sám obklopen zahrádkou, úhledný a čistotný, dveře uprostřed a po stranách po dvou oknech, zakrytých zeleně natřenými okenicemi. Od drátěného plotu k domku se položily květinové záhony, cesta z bílých cihel běží od vrátek k domovním dveřím jejich středem. Podle vzhledu bys hádal na nějaké spořádané, puntičkářské a trochu bázlivé staroušky, kteří v tuto hodinu už dávno spí.*⁴⁶ Zesnulá majitelka domu působila na ostatní obyvatele odtažitým dojmem, jakoby svou zahrádku s plotem měla neustále kolem sebe a nikdy nebyla schopna tento prostor překročit.

V budově s cestou z bílých kamenů se Emanuel Kvis podle potřeby uzavírá před světem, téměř nikdo ho zde nevyrušuje, jediný kdo jej pravidelně navštěvuje je Božena, která sem chodí s obědem a poklízet. Kvis zde většinu času tráví v křesle u okna, odtud má výhled na klidnou Kostelní ulici a může nepozorovaně nasávat lidské osudy. Stejně jako Libuše Bílá i Emanuel Kvis stráví poslední chvíle svého života v tomto domku. V momentě, kdy se zmíní o místech, která kdysi obýval, působí jeho vyprávění, jako popis

⁴⁵ ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948, s. 198-199.

⁴⁶ Tamtéž, s. 40.

jeho dosavadního cizopasného života. *Bydlel jsem vždycky v bytech, jež uspořádali ostatní. A nikdy mě nenapadlo, že bych na tom měl něco měnit.*⁴⁷

Nádraží, vzdálené přibližně třicet minut od středu obce, se pro Emanuela Kvisе stává vstupní branou do města, a zároveň do celého příběhu. Klidné starobylé nádraží, nacházející se na okraji města, při půlnočním příjezdu Kvisе získává na důležitosti. Prostor železniční stanice působí při zjevení jeho tajemné postavy jako dějiště hororového příběhu. *Nádražní perón je prázdný, krom Emanuela Kvisе nikdo jiný dnes nevystoupil z půlnočního vlaku. Úředník ve službě, když dal znamení k odjezdu, vrátil se do kanceláře, aby rozehrál signální zvonky v další stanici. Nezůstal tu nikdo krom nich dvou a bratrstva osmi do kulata ostříhaných jírovců, pod nimiž měsíc rozlil stěhovavé tratoliště stínu, a krom tří petrolejek na dřevěných sloupech, jejichž světlo zmírání, stravováno mocnější září.*⁴⁸

Před nastěhováním musí tajemný Kvis navštívit **kancelář soudce Dastycha** nacházející se na horní části náměstí. Tato poloha soudci umožňuje výhled na protější stranu města, kde se nachází hotel U konička, Harazimův obchod a v neposlední řadě soudcův rodný dům - Dastychův statek, fungující nejen jako svědek spousty zásadních událostí, ale především jako symbol rozporu dvou bratrů. Výhledu často využívá a z bezpečí své kanceláře sleduje dění na náměstí. Z pracovny vystoupí, až když dojde k zlomu v jeho osobnosti a on si uvědomí potřebu zachránit svého bratra. Tím, že opustí stěny kanceláře, překročí svůj vlastní stín a životy sourozenců Dastychových mohou plnohodnotně pokračovat.

V prostoru kanceláře navštíví Elonora svého bratra Filipa Dastycha. Pracovna je uspořádána způsobem, aby soudcovo místo z psychologického hlediska disponovalo lepším postavením, a to nejen díky rozmístění nábytku, ale také kvůli využití světla dopadajícího do úřadovny oknem z náměstí. *Sedí naproti němu ve starém ošoupaném křesle pro strany, na místě promyšleně nevýhodném pro každého, kdo se na ně dostane. A přece soudce marně shledává svou obvyklou převahu; nic mu není platná mohutná hradba stolu zavaleného lejstry, ani vysoké soudcovské křeslo, ani závoj stínu, který si po starém zvyku spustil přes tvář tím, že se otočil zády k oknu.*⁴⁹ Stín a světlo, padající do prostoru kanceláře, sehrají svou roli i jako symbolika pro dva odlišné postoje sourozen-

⁴⁷ ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948, s. 207.

⁴⁸ Tamtéž, s. 53.

⁴⁹ ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948 s. 215-216.

ců. Vytyčí pomyslný prostor, do kterého prozatím nikdo z nich nedokáže vstoupit. *Slunce v té chvíli se posunulo na své dráze tak, že se odrazí od tabulky pootevřeného okna a světelný sloup se položí mezi bratra a sestru. Dívají se na sebe přes tu hranici, utkanou z víření zářícího prachu, oba zajatci svých světů, oba si náhle blízcí smutkem nad jejich rozdílností i nad svým osaměním.*⁵⁰

Hospodářství s barokním průčelím je jediné na náměstí. Jeho postavení lze považovat za prestižní, ale současně je nutné si uvědomit, že v tomto prostoru je statek všem na očích. *Chtějí vidět, jak mu bude statek vyrván z rukou, jak ho bratrova noha vykopne ze vrat dvora, jak bude stát nahý, o všechno obrán, uprostřed byteňského náměstí.*⁵¹ Rozlehlé stavení bylo vybudováno před dvěma stoletími. Místnost, kterou statkář považuje za kancelář je obklopena tajemstvím. Pracovnu zamyká a nedovolí ji ani uklízet. Tento pokoj od smrti statkářova otce, Gabriela Dastycha, neprošel proměnou, jakoby se zde zastavil čas, o což se nejspíš hospodář děsící se budoucností pokouší, protože v domě nejsou žádné fungující hodiny a kukačky v kanceláři spouští pouze proto, aby děsily staříka Balchána. Josef Dastych dokonce ve své přítomnosti ponechává zasunutý klíč, aby do něho nikdo nemohl nahlédnout. Kancelář, totožně jako její majitel, budí tajemný dojem. Statkář se často ukrývá ve své kanceláři, pokud vychází mezi lidi, nasazuje si klobouk, který znemožňuje kolemjdoucím pohled do jeho tváře. *Odsune klobouk s čela, pak jej i sejme a odhodí na pohovku, kam ta hučka dopadne se suchým chrastotem slámy, vyluhované nesčetnými dešti a přepálené sluncem.*⁵² Postupně v této izolované místnosti s okny do dvora začne i přespávat. Přestože se Josef Dastych chová podivně, na statku mu velice záleží. *A Dastych pojednou ví jasně, bezpečně a bez obvyklého zmatku v myšlenkách, že je s tímto místem a se vším, co se k němu váže v široké rozloze byteňských polí, spoután tak, že by najisto zemřel, kdyby je musil opustit.*⁵³

Do prostředí **kostela** se poprvé dostáváme s děkanem Brůžkem, který je oddaný víře a prostředí chrámu, ale rád se věnuje i činností v prostředí ryze světském, například v hotelu U koníčka se z něho stává [...] *věrný kibic čtvrtčních mariášů.*⁵⁴ Současně i kostel v díle líčený, zdá se být prostorem, kde se svaté střetává s běžným. *I výpadní branka sakristie zůstala otevřena a jí sem proudila zvenčí senná vůně z nedalekých luk*

⁵⁰ Tamtéž, s. 219.

⁵¹ Tamtéž, s. 96.

⁵² Tamtéž, s. 93.

⁵³ Tamtéž, s. 310-311.

⁵⁴ ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948, s. 31.

a tam, kde stál děkan, se srážela a mísila, jako když se vlévá řeka do řeky, s chrámovým pachem kadidla a vyhořelých svíček, kamenných stěn a dlažby, stárnoucího dřeva a nedělního davu. Kněz se rázem ocitl na rozhraní dvou světů, jež oba stejně miloval, ba co více setkaly se a slučovaly právě v něm, vířivá síla jejich středu jej vsávala, a když se mu začínalo zdát, že snad omdlí omamnou sladkostí svého citu, ve chvíli takřka podobné poslednímu okamžiku v životě, byl uchopen a nesen vzhůru mocnou rukou jistoty, že v tomto sloučení je sám smysl tajemství, a že není tajemství pro toho, kdo věří a miluje tak pevně a bez výhrady jako on.⁵⁵

Děj se odehrává přes letní měsíce a část podzimu. Počasí, mající vliv na celkový dojem z prostoru, je převážně nadprůměrně teplé. Zlom nastává s přicházející bouřkou a přívaly deště, díky nimž městečko zahaluje šedá stěna, která zvyšuje pocity izolovanosti. *Obláčná armáda se vyvalila na bitevní pole oblohy, valné voje podzimu nastupují, aby svedly poslední boj s létem.⁵⁶* Toto počasí zasahuje do obce v době, kdy by se „posledním bojem“ dal nazvat zápas Emanuela Kvisse s kladnou stránkou občanů Bytně. Při této bouřce tajemná postava opouští maloměsto a dalšího rána, jak už to po bouřce bývá, je vzduch chladnější, ale vyčištěný, stejně jako obec.

První i poslední kapitola začíná úplňkovou nocí. Ovšem za noci první vítězí matoucí měsíční světlo dopadající na prostor městečka nad přirozenou temností této denní doby a v průběhu noci poslední temnota získává převahu nad vlivem měsíce, podobně jako obyvatelé nad Emanuelem Kvissem.

⁵⁵ Tamtéž, s. 112-113.

⁵⁶ Tamtéž, s. 359.

2.2. Postavy

Postavy jsou nejen nositeli děje, ale také určitého názoru či myšlenky. Jedná se o dynamickou složku budovanou prostřednictvím vypravěče nebo bez něho prostřednictvím chování samotných postav, vlastních promluv nebo zmínek o nich.⁵⁷

V románu *Svědék* se setkáváme s poměrně širokou škálou postav, zachycujících různé lidské typy z hlediska charakterového i sociálního. S postavami se seznamujeme skrze jejich vnější charakteristiky, dialogy, ale také v rámci vnitřních monologů. Z tohoto důvodu jsou charaktery užité v románu pro čtenáře snadno čitelné.

Lidé obývající městečko Byteň, působí na první dojem obyčejně, ale mají některé stránky své osobnosti, které pečlivě skrývají. Hlavní „hrdina“ má na ostatní jedince účinek jako spouštěč a oni pod jeho vlivem musí svádět boj s dlouho ukryvanými pohnutkami své mysli. Osoby žijící v městečku zastávají určitou sociální roli a jejich jednání často pramení z minulosti. Jelikož nám vypravěč rozkrývá uvažování postav, jsme schopni pochopit jejich dvojitou tvář i jednání a zjišťujeme, že nikdo z obyvatel Bytně není vyloženě zápornou postavou.

Bytenští mají společné to, že nedokáží překročit určitou hranici a nechat se ovládnout zápornou stránkou svého já. Postavám střet s tajemným prázdným člověkem v závěru prospěje, protože se utvrdí v tom, že *všichni v sobě nosíme hranice, jež nesmíme nikdy překročit*.⁵⁸ Důležité jsou mladé postavy, které jsou pro Emanuela Kvisu něčím neuchopitelným. Jeho smrt působí jako naděje pro pokračování běžného života ve městě.

Emanuel Kvis je hlavní postavou románu, i když nelze o něm mluvit přímo jako o člověku. V díle se totiž neseťkáváme s žádnými jeho lidskými vlastnostmi. Kvisova minulost také není jasná, zjeví se v městečku uprostřed noci neznámo odkud. Svůj původ zmíní jedinkrát, ovšem pouze proto, aby si získal Kateřinu Nolčovou. Při popisném vyprávění zjišťujeme, že Emanuel Kvis je svědkem, již od doby, kdy přišel na svět. Narodil se bez citů, zcela prázdný. *Neznal jsem lásku ani nenávisť, soucit ani odpor, kru-*

⁵⁷ HODROVÁ, Daniela. *Na pokraji chaosu: Poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001, s. 544.

⁵⁸ ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948, s. 161.

*tost ani něhu.*⁵⁹ Lidské pocity ho velice zajímají, protože se jimi snaží zaplnit vlastní pustotu.

Tajemný Kvis nosívá stále stejné oblečení zahrnující světlé kalhoty, lakované černé polobotky, světlou vestu pískové barvy, černý kabát, bílou košili, červený motýlek a šedý klobouk. Pokud o jeho vzhledu mluví obyvatelé, *nezapomenou se ovšem zmínit ani o jeho lesklé černé hůlce se stříbrným kováním, kterou nikdy neodkládá [...].*⁶⁰ Jeho pocity jsou pro lidi jen těžko odhadnutelné a nevyzpytatelné, často se o nich dozvídáme prostřednictvím popisu Kvisovy tváře. *Cizinec sebou trhne, rysy v jeho tváři se zavlní a složí do výrazu takového vzteku, jaký Teršík ještě u nikoho neviděl. Neohlédne se však, jenom hůlku spustí k noze a zároveň vrásky se rozeběhnou a tvář z nich opět vypluje, klidná a hladká, jako by tu stál jiný člověk.*⁶¹ Jeho obličej také nenese vyloženě lidské rysy, prudce se proměňuje nejen podle pocitů, ale dokáže i během chvíle zestárnout a znovu omládnout, nebo dokonce čtenáře znejistit ohledně pohlaví hlavního hrdiny. *Stojí tu a naslouchá, jeho tvář uvadá, zaplňuje se vráskami, byla nehotová, jako v rychlosti načrtnutá a bez výrazu ještě před chvílí, teď se k ní čas vrátil jako k zapomenutému dílu a dokončuje svou práci chvatnými, drsnými surovými vrypy, pracuje překotně a neurvale jako by se mstil, tvoří tvář starce - stařeny, naprosto bezpohlavní, ryzí neutrum, to stáří, dost, dál už nelze, dechu ještě a rozpadne se to všechno v popel.*⁶² Kvisův příjezd do města působí jako zjevení démonické bytosti. Tajemně působí již to, že přijede půlnočním vlakem, tedy *v hodině [...] dvacátéčtvrté i nulté zároveň, na onom časovém rozmezí, jež slinulo vždy tajemstvím a jemuž byla přiznávána moc klíče, otevírajícího dveře mezi dvěma světy, jež k sobě jinak nemohou.*⁶³ Kvis je jediný, kdo z nočního vlaku vystoupí a vkročí do spící Bytně.

Psi jsou tvory velice vnímavými, nejspíše proto okamžitě zaregistrovali Kvisovu přítomnost a náležitě na ni upozornili své majitele. *Zní to, jakoby štěkal kdejaký pes v Bytni a štěkají divoce, náruživě, zběsile, cítíš z toho zrovna, že na nich stojí každý chlupek. A zatím co jedni si vedou stále divočeji, druzí postupně zmlkají, to jak hospodáři, podobně jako Ferdinand Korec, vylézají ze svých kuřat, aby se podívali, co ta jejich psiska raflo.*⁶⁴

Do Bytně přišel, aby mohl převzít dědictví po nebožce **Libuši Bílé**, která není o nic

⁵⁹ ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948, s. 210.

⁶⁰ Tamtéž, s. 52.

⁶¹ Tamtéž, s. 54.

⁶² Tamtéž, s. 79.

⁶³ Tamtéž, s. 50.

⁶⁴ Tamtéž, s. 57

méně záhadná než on sám. Většina informací vztahujících se k této ženě zůstala zvidavým obyvatelům městečka ukryta. *Kdyby to bylo vůbec možné, řekl bych, že nebyla nikdy mladá. Když sem přišla před dvaceti lety, byla zrovna taková jako teď, když umírala.*⁶⁵ Žila s barierou, jež ji oddělovala od ostatních lidí, v příběhu se nedozvídáme, zdali tento způsob života byl její volbou. *Jak nekonečně daleko mělo to ženské stvoření k lidem a jak by se k nim bylo chtělo přiblížit, jak se chvělo láskou a jak chladně muselo nenávidět, ač neudělalo nikdy nic, čím by tuto nenávist projevilo.*⁶⁶ Dokonce není známa příčina jejího úmrtí, smrt by odpovídala smrti sešlostí věkem, ale na to byla příliš mladá. Když o jejím skonu mluví kněz, praví: *Smrtí bývá někdy vysvětlen život. Po ní zůstala jen otázka.*⁶⁷ Emanuela Kvisle lze považovat za odpověď či podivného pokračovatele, něčeho co Libuše započala. *A sedám tu nyní v jejím křesle a cítím, jak spolu splýváme silněji, než bychom mohli za jejího života, jak přibírám její úděl ke svému a dávám mu více síly, než ona byla kdy schopna mu dát.*⁶⁸

Tajemství a záhadnost nejsou jediné skutečnosti propojující tyto dvě postavy, mají společné datum narození i fyzické vzezření. Podle dokladů by bylo Libuši Bílé, tím pádem i Emanuelu Kvisovi, přibližně šedesát let. Věk hlavního hrdiny je velice relativní, živí se totiž osudy jiných a jeho stáří (mládí) lze považovat za proměnlivé. Lidé, kteří se s ním setkají, pokládají Kvisle za mladšího, než podle dokladů je, což lze považovat za následek toho, že měl doposud spoustu možností přiživit svou osobu na úkor ostatních. Má zvláštní schopnost, dokáže nahlížet do mysli ostatních a bravurně s nimi manipulovat. Protože ví, co se v lidech odehrává a zná jejich slabá místa, dokáže je rozrušit pouhou otázkou či zmínkou působící zcela náhodně. Mnoho lidí na něho hledí s odporem, ale on, jestliže se narodil prázdný, je pouze odrazem lidských pocitů a myšlenek.

Strážník Tlachač, vzrostlý muž, *ktejž už překročil padesátku a má se za prvního v městě hned po starostovi,*⁶⁹ je všeobecně považován za dobráka a poctivého člověka. Chatrné zámky zabezpečující Harazimův obchod, znamenají právě pro strážníka pokušení. Již po třicet let při nočních pochůzkách zámky potěžkává a přemítá o tom, jak snadné by bylo je odemknout. Strážník si je vědom své odpovědnosti vůči městu, dříve nikdy nutkání nepodleh a obchod neodemkl, *protože by se podobal hlídacímu psu, který na vlastním dvoře dává slepice, jež měl hlídat před škodnou, a takového je nejlépe*

⁶⁵ ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948, s. 41.

⁶⁶ Tamtéž, s. 43.

⁶⁷ Tamtéž, s. 44.

⁶⁸ Tamtéž, s. 211.

⁶⁹ Tamtéž, s. 9.

utrátit.⁷⁰ Jelikož ani představitel zákona nedokáže odolat vlivu Emanuela Kvis, při jedné noci zámky odemkne a nechtěně tak připraví obchod pro loupež místního lotra Karlíčka Nikla. Když se strážníkovi jeho čin rozleží v hlavě, vrátí se k obchodu a i za cenu zranění prodejnu uchrání, ale stejně trpí výčitkami. Tehdy se při rekonvalescenci svěří se svým konáním starostovi i děkanu.

Starosta města **Rudolf Nolč** je statný muž budící respekt a ze všech sil pečující o svou ženu. Mezi občany je jeho autorita uznávaná, už protože Byteň ještě neměla *tak schopného starostu, jako je Nolč*.⁷¹ Jedná se o člověka štědrého a pohostinného. Ovšem budí dojem, že mu, navzdory jeho bohatství, v životě něco schází. *Dělá mu dobře, že může hostit takové množství lidí, uleví to trochu jeho neplodnému bohatství, jehož stále přibývá, jako překrvenému tělu*.⁷² Nikoho by nenapadlo, že svědomí tohoto muže je zužováno děsivou myšlenkou na vraždu. Pomyšlení na odporný čin ho začne ovládat při pohledu na tuláka spícího v přírodě. Uprostřed krajiny začne hloubat nad možnostmi vraždy a domnívá se, že ho nikdo nesleduje. *Rozhodl se již o činu, k němuž se chystá, uvedl všechna pro a nedovede si vzpomenout na žádné proti*.⁷³ Od svého úmyslu upustí, když se vandrák probudí a promluví na starostu. Rudolf Nolč byl přesvědčen o své samotě, ale jeho počínání nezůstalo beze svědka. Emanuel Kvis se musel nacházet v blízkosti celé události. Celý příběh o neznámém člověku, kterého spatřil, jak se chystá k vraždě, totiž v příhodnou dobu vylíčí Kateřině Nolčové.

Naproti tomu starostova žena, **Kateřina Nolčová** budí velice křehký dojem. *Krátce přistřižené vlnité černé vlasy, pocuchané neklidným snem, rámuji bledou tvář, již měsíc ještě více vybělil, oči jsou zavřeny a dlouhé řasy vrhají stín, jen rty jsou rudé, jako na obraze vedle dveří, příznačný rys mochnovských mužů i žen, ani spánek je neodkrvil a nezbavil syté plnosti*.⁷⁴ Kateřina Nolčová porodila mrtvého syna, který roste dále prostřednictvím její imaginace. Tato žena velmi silně podléhá vlivu měsíčních nocí. *Kateřinina víčka se zachvějí a zavřou docela. Její tvář je bílá; měsíční záře se jí zmocnila a ztuhla v její pleti*.⁷⁵ Když je měsíc v úplňku, zesnulý potomek navštěvuje svou matku a vybízí ji, aby překročila světelný most, který odděluje prostor mezi nimi. Stejně citlivě jako na měsíc reaguje paní Nolčová i na Emanuela Kvis. V době, kdy tajemný přistě-

⁷⁰ ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, s. 29-30.

⁷¹ Tamtéž, s. 13.

⁷² Tamtéž, s. 105.

⁷³ Tamtéž, s. 163.

⁷⁴ Tamtéž, s. 21.

⁷⁵ Tamtéž, s. 376.

hovalec obývá městečko, starostova žena chřadne, před koncem příběhu se ocitá v mrákotách a zdá se, jakoby umírala. *Tvář na podušce se zdá přijímat poslední výraz, na němž už nikdy život nic nezmění.*⁷⁶ Ovšem úmrtí tajemné postavy působí jako nová šance pro život. *To je chvíle, kdy v mochnovském domě paní Kateřina otevře oči a malý okresní lékař, který se nad ní ustaraně a bezradně skláněl, si začne nadšeně mnout ruce.*⁷⁷

Děkan Brůžek je včelař, sadař, sedlák i kněz, vše rovným dílem a stejně zaujatě, *můžeš se naň obrátit, stůně-li ti kráva i octl-li ses ve zmatku, v němž si nevíš rady, můžeš pro něho poslat, rojí-li se ti včely, i když tě napadlo vypustit duši za sněhové vánice ve vsi deset kilometrů vzdálené od děkanství.*⁷⁸ Představuje v obci zástupce pro církev, ale přesto se uvnitř tohoto muže sbíhá chování a myšlení svaté se světským. Na jednu stranu navštěvuje hostinec, aby mohl přihlížet mariáši, a na stranu druhou výčep opouští před půlnocí. *Půlnoc už mu nepatří a nesmí ho přistihnout na místě, kde d'áblu se může kdykoli zachtít přisednout ke stolu.*⁷⁹ V tomto člověku splnutí kněze s běžným mužem působí přirozeným dojmem a utváří to Brůžkovu osobnost.

Jedná se o muže s šedivými krátce střiženými vlasy, menšího vzrůstu, ale silné postavy. *Nedovolává se boží pomoci, kde vystačí s vlastní silou, a má jí dost v tom svém podsaditém těle.*⁸⁰ Děkan je v obci respektován a osud obyvatel Bytně mu není lhostejný, ale k hlavní postavě cítí tak silný odpor, že by ho po překročení hranice mohl projevit fyzickým násilím.

O **Nejtkovi** z chudobince lidé nehovoří kladně, všeobecně platí za opilce a hulváta, který nejde pro ránu daleko. Snaží se v sobě potlačovat touhu po nevlastní dceři Boženně. Jelikož žijí na malém prostoru a spí v jedné ložnici, nechybí mnoho k tomu, aby podlehl temné stránce své osobnosti. Dokonce i člověk, kterého všichni odsuzují, dokáže v závěru ovládnout své touhy a nepřekročit hranici. *Ožralé prase, říkají o něm lidé, ale on přece není takové zvíře, aby nevěděl, co může a co ne.*⁸¹

⁷⁶ ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948, s. 378.

⁷⁷ Tamtéž, s. 388.

⁷⁸ Tamtéž, s. 32.

⁷⁹ Tamtéž, s. 31.

⁸⁰ Tamtéž, s. 32.

⁸¹ Tamtéž, s. 198.

Život **Nejtkové** lze pokládat za trpký a bezradostný. Neustále pracuje, ale přežívá v nuzných podmínkách. Navíc strádá po fyzické i psychické stránce, celkově působí jako symbol chudoby, která musí nést svůj úděl a nikdy ji nečeká nic pozitivního.

Soudce Dastych, člověk moudrý ale ustrnulý v jednom místě, je zaujatý myšlenkou na absolutní spravedlnost. Tato myšlenka, jež mu nedopřává chvíli klidu, pramení z pocitu křivdy, která na něm, podle jeho názoru, byla spáchána. Soudce žije v dlouhodobém sporu se svým bratrem, který zdědil po otci statek, zatímco on byl dán na studia, což jako prvorozený potomek nepovažuje za spravedlivé. Soudce je, stejně jako oba jeho sourozenci, zatížen historií rodu. Denně přemýšlí nad minulostí, není schopen ji uzavřít a posunout se v životě dál. Jedná se o člověka zdrženlivého, uvyklého si udržovat od ostatních odstup. Nakonec dojde v jeho osobnosti ke zlomu, dokáže se přenést přes minulost a pomoci bratrovi.

Místní statkář **Josef Dastych** je stejně jako jeho bratr velmi uzavřený. Před okolním světem se ukrývá a povětšinou mu není vidět do obličeje. *Tvář má utopenou pod širokým okrajem zeleného slaměného šišáku. Nechce vidět nikoho kolem sebe a nestojí o to, aby si druzí všímali jeho.*⁸² Stranou od lidí svádí svůj vnitřní boj. Jeho slabostí jsou hodiny, nebo spíše strach z času, který ho děsí, a proto nesnese v domě jediné funkční hodiny. Úzkost pramení z toho, co pro něj čas představuje, nejedná se pouze o strach z nejisté budoucnosti, ale i o minulost, kterou s sebou všichni po celou svou existenci vláčíme a rodina Dastychova je svou historií a spory předků silně poznamenána. *Obecně se o hodinách soudí, že měří čas. Ale hodiny jsou víc, hodiny jsou d'áblův stroj, který se řítí na jedné koleji dvěma směry, sám proti sobě. Vlekou se s nákladem minulosti, který je každou vteřinu těžší - ted' vím, co bylo, ale co přichází ted'? - ano a ženou se nezměnitelnou rychlostí z budoucna, neboť to, co vezou, nemá ještě váhy, tak, jako by to byl - chachacha - prázdný vepřový měchýř, do něhož bude teprve nabrán obsah.*⁸³ Pokušení pro Josefa Dastycha představuje karban, jdoucí ruku v ruce se sklonem k nadměrnému pití alkoholu. Stejně jako k hazardu, cítí náklonost i k postavě Emanuela Kvise, která zesiluje jeho nutkání podvolit se pokušení. *Setkal se s ním několikrát za městem a hned po prvé se cítil k němu váben vřídlostí jeho úsměvu i řeči.*⁸⁴

⁸² ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948, s. 65.

⁸³ Tamtéž, s. 93-94.

⁸⁴ Tamtéž, s. 128.

Statkář má krásnou dceru **Lídu**, která je nejmladší z pokolení Dastyků a těžce snáší rodinný úděl. Jejím cílem je opustit rodný dům a nejlépe i město. Nedokáže v Bytni setrvat, ani za předpokladu, že by zde našla lásku. Jedná se o člověka rozervaného okolnostmi, v nichž žije, nebo spíše neschopností se těmto skutečnostem přizpůsobit. *Hrát bych to snad dovedla, ale žít to nemohu a nechci.*⁸⁵ Lída chce vzít život do svých rukou a vzepřít se tak rodovému předurčení.

Anna Dastychová, statkářova žena, až na oblou postavu vzhledem připomíná Lídu. V rodině Dastychových působí zakřiknutým a nevýrazným dojmem. *Když statkář začne vybírat z prachu dvora jednotliví zrna, otočí se paní Dastychová a zmizí v domě právě tak tiše, jak se objevila.*⁸⁶

Posledním ze sourozenců Dastychových je slečna **Eleonora**. Ta budí dojem vážné ženy a dokáže zapůsobit jako autorita i na své umíněné bratry. Nikdy se neprovdala, ale nelze ji považovat za jakkoli zatrpklou. Disponuje majetkem a ten z ní dělá nezávislou, schopnou ženu.

Na statku se setkáváme také se staříkem **Balchánem**. Jedná se o pomateného muže, kterého děsí zvuk kukaček visících v hospodářství. Stařík je přítomen důležitým situacím na statku, ale nijak přímo se jich neúčastní.

Jeník Harazim je mladý muž sportovní postavy. Pracuje v rodinném obchodě, který ho sužuje. *Ten mládenec je tak neklidný, přitímní starého krámu ho vyháňá a pach flanelů, barchetů a suken jej dusí. Prchá před nimi, jak se mu to jen nahodí, potřebuje kolem sebe více místa a nad sebou jinou klenbu než počernalý krámský strop.*⁸⁷ Mladého Harazimu neutěšňuje pouze práce v prodejně, ale především rodiče snažící se ovládat každý počin svého potomka. Jeník je totiž zamilovaný do Lídy Dastychové, ovšem Harazimovi potencionální vztah neschvalují a jejich syn se tak ocitá v neustálém rozporu mezi svými city a autoritou rodičů.

Božena žije se svou matkou a nevlastním otcem Nejtkem v chudobinci. Dívka je velmi pilná, každý den tráví prací v chudobinci či udržováním Kvisovy domácnosti. Mladá dívka má strach ze svého otčima, ale nedokáže opustit nemocnou matku, které vypomáhá, a tak v úzkosti obývá chudobinec až do poslední noci, kterou matka tráví

⁸⁵ ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948, s. 291.

⁸⁶ Tamtéž, s. 72.

⁸⁷ Tamtéž, s. 65.

v nemocnici.

Božka dokázala navázat zvláštní vztah s Emanuelem Kvisem. Její mládí, čistota a upřímný zájem ho matou, protože s takovým city není zvyklý zacházet. *Vidí až na dno a nemůže se mýlit, protože nic mu není skrýváno. Je laskán tím pohledem a objímán měkkým náručím a v jeho nezkaleném zrcadle objevuje svou vlastní tvář.*⁸⁸ Když rozpozná pocity mladé dívky je vyděšen, protože jeho běžnou prázdnotu zaplní lítost nad ním samým.

Karlíček Nykl představuje pro obec člověka s kriminální minulostí. Přestěhoval se do Bytně z vedlejšího okresu, odkud byl vykázán. Lze ho pokládat za prototyp nepoctivce.

2.3. Vypravěč a jazyková stránka díla

V této kapitole budeme na dílo nahlížet jako na narativní text skládající se z promluv vypravěče a postav.⁸⁹ Zaměříme se i na využití jazyka v těchto promluvách.

Dílo *Svědék* se skládá z tradičních promluvových částí vypravěče a postav. Tyto dvě roviny jsou často jasně odděleny pomlčkami, vyznačujícími přímou řeč. Navíc přímá promluva postav je vždy vložena na samostatný řádek. Toto vyčlenění dává textu přehlednost a promluvám jasnost.

Jeník se poleká.

*- Lído, Liduško, nesmíš plakat. Nechtěl jsem ti ublížit. Ale ty víš, jak tě mám rád, a že tě nikdy neopustím.*⁹⁰

V románu je využíván převážně spisovný jazyk, který se proměňuje v závislosti na postavách, ty užívají jazyk typický pro jejich společenské zařazení do příběhu. Toto využití bych ráda dokázala prostřednictvím ukázky z rozhovoru dvou naprosto odlišných postav, opilce Nejtka a děkana Brůžka.

- Do mé domácnosti se žádnéj fland'ák míchat nebude. A támhle sou vrata, abych vám je nemusel ukazovat ještě jednou.

⁸⁸ ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948, s. 255.

⁸⁹ DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Praha: Český spisovatel, 1993, s. 10.

⁹⁰ ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948, s. 289.

- *No dobrá, Nejtku, pronesl děkan zpraženě, snad máte pravdu. Snad je na světě jenom jedna bytost, která se smí míchat do všeho. Nic ve zlém a buďte tu s Pánem Bohem.*⁹¹

Můžeme se setkat i s komentářem vloženým do přímé řeči pomocí závorčky, což se v tomto díle vyskytuje velmi zřídka.

- *To víš, že ne, ty blázínku, zasměje se (ta upřímnost toho smíchu se mi podařila, může si říct), nikdo z nás nemůže za své rodiče. Nevybírali jsme si je.*⁹²

Na jazykové prostředky typické pro postavy narážíme i mimo přímou řeč, a to v částech vyprávění, kde nám pásmo vypravěče splývá s pásmem postavy. V těchto momentech text působí jako líčení ze strany vypravěče, částečně přerušené myšlením ze strany postav. Přechod bývá vyznačen pomlčkou, ale oddílu není vymezen samostatný řádek. Využití pomlčky lze v tomto okamžiku považovat za přechod z jedné subjektivity do jiné.⁹³ *I stává se velmi často, že pan děkan zapomene klobouk někde na mezi, na žebřině, na rádle, na tyčce u plotu - vždyť, Bůh mě netrestej, nenajde-li vhodnějšího místa, dovede jej pověsit i volovi na roh - a pak běhá a shání jej všecek nešťasten.*⁹⁴

Děj románu Svědek je vyprávěn v přítomném čase, ale ve vztahu k postavám dochází k retrospektivě. Čtenář má tudíž možnost pochopit jejich situaci i jednání a nepřistupuje k nim s výhradně kritickým pohledem. *Nikdy nezahlédla ani tvářičky toho novorozeněte, jež se narodilo donošené a silné, ale mrtvé, zardoušené pupeční šňůrou jako za nějaké dávné viny neznámých a v popel obrácených předků.*⁹⁵ Navíc prolínání časových rovin přispívá k potlačení přímočarého dějového napětí. Možnost vcítění se do postav nabízí také další prostředek typický pro psychologickou prózu, tedy vnitřní monolog a proud vědomí.⁹⁶ *Vlekou se s nákladem minulosti, který je každou vteřinu těžší - teď vím, co bylo, ale co přichází teď? - ano, a ženou se nezměnitelnou rychlostí z budoucna, neboť to, co vezou, nemá ještě váhy, tak, jako by to byl - chachacha - prázdný vepřový měchýř, do něhož bude teprve nabrán obsah.*⁹⁷ Vhled do hrdinova vnitřního života nám dává možnost vcítění se do postavy. Nemáme tak potřebu posuzovat postavy, ale přivádí nás to k jejich analýze.

⁹¹ ŘEZÁČ, Václav. *Svědek*. Praha: Fr. Borový, s. 33.

⁹² Tamtéž, s. 286.

⁹³ DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Praha: Český spisovatel, 1993, s. 19.

⁹⁴ Tamtéž s. 31-32.

⁹⁵ ŘEZÁČ, Václav. *Svědek*. Praha: Fr. Borový, 1948, s. 24.

⁹⁶ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 555.

⁹⁷ ŘEZÁČ, Václav. *Svědek*. Praha: Fr. Borový, 1948, s. 93-94.

Možnost nahlížet do lidského vědomí, myšlenek, pocitů i minulosti dává čtenáři vševědoucí vypravěč, který stojí jakoby nad příběhem. Vypravěčské postavení můžeme považovat za neutrální vševědoucnost.⁹⁸ Jelikož je vypravěč schopen vnímat všechny události a sděluje nám jejich průběh včetně pocitů jednotlivých postav a nevyjadřuje vlastní postoj k situaci, lze ho chápat jako objektivního.

⁹⁸ KUBÍČEK, Tomáš. *Vypravěč: Kategorie narativní analýzy*. Brno: Host, 2007, s. 51.

3. Král hororu, Stephen King

Stephen King je velice produktivním a prodávaným autorem dnešní doby. Jeho literární díla se často stávají náměty pro oblíbené filmové adaptace.

King se narodil 21. září 1947 v Portlandu, ležícím ve státě Maine, jako druhý syn Donalda a Nellie Ruth Kingových. Jeho rodiče se rozvedli, ještě když byl King dítětem. Po rozchodu rodičů strávil část dětství ve Fort Wayne v Indianě, kde žila rodina jeho otce a část ve Stratfordu, ležícím v Connecticutu. Když bylo Kingovi jedenáct let, navrátil se s matkou a bratrem do Maine kvůli péči o nemocné prarodiče.⁹⁹

V roce 1966 zakončil Stephen King studium na střední škole a poté nastoupil na Mainskou univerzitu, kde poznal svou budoucí manželku Tabithu, s níž se v lednu 1971 oženil. Při studiu psal do školních novin, také mu vyšla první povídka v časopise *Startling Mystery Stories*. Roku 1970 zakončil studium angličtiny a pokoušel se získat práci učitele. Při hledání zaměstnání nebyl příliš úspěšný. Nejprve pracoval v prádelně a literární činnosti se věnoval ve volném čase, až později v roce 1971 získal práci jako učitel angličtiny na střední škole. Pro přilepšení k nízkému platu prodával své povídky do pánských časopisů.¹⁰⁰

Za jeho první velký úspěch lze považovat román *Carrie*, díky této knize autor získal na jaře roku 1973 dostatek prostředků k tomu, aby se mohl literární tvorbě věnovat na plný úvazek.¹⁰¹

Ještě v létě 1973 se kvůli špatnému zdravotnímu stavu matky Stephen King přestěhoval společně s rodinou do jižní části Maine. Autor zde pokračoval v tvorbě románů. Po té co jeho matka zemřela, znovu se s rodinou stěhovali, tentokrát do Colorada, kde prožili necelý rok a King zde napsal hororový román *Osvícení*. Po návratu do Maine v západní části státu zakoupil dům, právě zde dokončil práci na *Mrtvé zóně*. Po tříměsíčním pobytu v Anglii se nastěhoval do města Lovell, které v současnosti

⁹⁹ KING, Tabitha. The Author. In: *Stephen King* [online]. © 2000 - 2014 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: http://www.stephenking.com/the_author.html

¹⁰⁰ Stephen King. In: *Biography* [online]. 2014 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://www.biography.com/people/stephen-king-9365136>

¹⁰¹ KING, Tabitha. The Author. In: *Stephen King* [online]. © 2000 - 2014 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: http://www.stephenking.com/the_author.html

s rodinou využívá pro letní pobyty. Nyní je pro Kinga a jeho ženu domovem město Bangor, ležící na jihu státu Maine.

Společně s Tabithou má tři děti a čtyři vnoučata.¹⁰² Manželé Kingovi poskytují stipendia studentům středních škol a jsou aktivní v oblasti charitativní pomoci. Na mnoha charitativních akcích autor vystupoval s rockovou kapelou, kterou založil.

Stephen King vstoupil do oblasti literatury především jako autor hororových příběhů, ale zabýval se i jinými směry jako je thriller, science fiction, fantasy či teoretická díla pojednávající hororovému žánru.¹⁰³ Věnuje se i psaní původních scénářů a také filmové režii.¹⁰⁴ Mnohé jeho romány se staly předlohou pro úspěšné filmové adaptace.

Jeho první román *Carrie* vznikl v roce 1973, ale českého překladu se dočkal až s rokem 1992. Děj se odehrává v městečku Chamberlain, kde žije šestnáctiletá dívka jménem Carrie, která se pravidelně pro své spolužáky stává terčem posměchu a navíc má velice zvláštní vztah se svou matkou, fanaticky podléhající náboženství. Carrie Whiteová v sobě při stresové situaci objeví paranormální schopnosti. Veškeré ponižování a terorizování nahromaděné v Carrie, spustí výbuch vzteku, při němž přijde spousta lidí z města o život, včetně Carrie a její matky. Příběhu mají na autenticitě přidat články z údajných vědeckých knih, časopisů, novin či soudních spisů.

Po příběhu o telekinetické dívce vydal Stephen King další úspěšné dílo, tentokrát s upířskou tematikou, *Prokletí Salemu* (1975). V tomto románu autor kvalitně zpracovává jednotlivé postavy a jejich osudy. Stejně jako ve spoustě jiných děl, čtenář zjišťuje, že tím největším zlem nejsou tajemné síly, ale lidé.

Dalo by se říci, že *Carrie* a *Prokletí Salemu* zahájily kariéru velice produktivního autora. Po těchto románech vyšla další úspěšná díla a sbírky povídek.

Jak už bylo řečeno, Stephen King je autorem značně tvořivým, proto bych zde zmínila pouze několik z jeho úspěšných románů.

Osvícení (1977) je oblíbenou knihou s neméně oblíbenou filmovou adaptací. Děj se odehrává v horském hotelu, kam přijede zimní správce budovy s manželkou a synem.

¹⁰² KING, Tabitha. The Author. In: *Stephen King* [online]. © 2000 - 2014 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: http://www.stephenking.com/the_author.html

¹⁰³ HOKR, Boris. Stephen Edwin King. In: *ILiteratura* [online]. 2012 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/29497/king-stephen>

¹⁰⁴ KING, Stephen. *Carrie*. Přel. Němeček, Ivan. Praha: Pavel Dobrovský - Beata, 2007.

V hotelu se začnou odehrávat stupňující se paranormální jevy a postava správce objektu pod jejich vlivem prodělává osobnostní proměnu, čímž se stane nebezpečným pro svou rodinu. Vyhrocený děj dospěje ke katastrofě, při níž po výbuchu kotle začne hotel hořet.

*Román Mrtvá zóna (1979) považují Kingovi fanoušci za absolutní špičku v jeho tvorbě.*¹⁰⁵ Tento román, na rozdíl od předchozích, není protkán paranormálními jevy a brutalitou, namísto toho se zde setkáváme s propracovanou psychologickou stránkou díla. John Smith je hlavním hrdinou románu. Po úrazu, který prodělal v dětství, se u něho rozvinou jasnovidecké schopnosti, které nedokáže ovládnout a po pouhém dotyku vidí do minulosti i budoucnosti postav.

Dalším oblíbeným románem je *Řbitov zvířátek*, jehož děj se převážně odehrává v městečku Ludlow, kam se čtenář dostává společně s Louisem Creedem, jeho rodinou a kocourem Churchillem. Rodina se nastěhuje do staršího velkého domu poblíž hřbitova pro domácí mazlíčky a dávného indiánského pohřebiště. Dům naproti obývají staří manželé Jud a Norma Crandallovi, s nimi se rodina neprodleně po přestěhování spřátelí. V prvních dnech pobytu na venkově navštíví Creedovi společně s Judem řbitov zvířátek, toto místo vzbudí v malé Ellie společně se strachem o kocoura i myšlenky o smrti. Na začátku Louisovy práce na univerzitní klinice zemře student Pascow, ten se zjevuje v jeho živých snech a varuje ho před místem nacházejícím se za řbitovem, a tím i před budoucností Louise, který postupně naráží na záludnost tohoto místa. Zvíře či člověk pohřbený na kopci, jež Mikmakové považovali za magický, se navrací mezi živé, ale není již jako dřív. Louis tak zjišťuje, že zahrávat si s principy smrti se nevyplácí.

28. prosince 1985 ukončil Stephen King práci na knize *TO*, českým čtenářům se bohužel překladu dostalo až o sedm let později.¹⁰⁶ Příběh party kamarádů přezdívaných Smolaři se opět odehrává v mainském maloměstě. Děj začíná roku 1957, v dětství postav, a dále pokračuje v roce 1985, v jejich dospělosti. Oba roky jsou dobou boje party přátel proti zlu, které zužuje městečko Derry. V příběhu se kombinují oba časy s průhledem do minulosti města. Román *To* přináší dva typy ztvárnění temnoty, *zlo má*

¹⁰⁵ KING, Stephen. *Mrtvá zóna*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA, 2009.

¹⁰⁶ It: To, Stephen King. In: BRZOUŠKA, Ondřej. *Horror.cz* [online]. 2008 [cit. 2014-04-24]. Dostupné z: http://www.horror.cz/hororove-knihy/clanek_it-to--stephen-king_1430/

*zde dvě tváře - nadpřirozenou a „přirozeně“ lidskou. Nadpřirozenou samozřejmě zastupuje To a jeho jednotlivé manifestace. To lidské má mnoho podob.*¹⁰⁷

Spisovatel Paul Sheldon je hlavním hrdinou jednoho z dalších úspěšných románů, *Misery*. Stane se pacientem a zároveň obětí narušené pečovatelky a jeho fanynky číslo jedna, Annie Wilkesové. K Paulově nedobrovolné „rekonvalescenci“ dochází na odlehle farmě daleko od města. Na tomto místě nutí Annie svého oblíbeného autora přizpůsobit román jejímu vkusu. Paulovi se zde dostává psychického teroru od fanatické obdivovatelky. Její hrůzovládu ukončí až policie s povolením k domovní prohlídce. *Stephen King v tomto děsivém příběhu dokázal mistrně vyvolat atmosféru strachu a vytvořit přesvědčivé postavy, okořenit text suchým sarkasmem a doplnit ho autentickými postřehy ze zákulisí spisovatelského procesu.*¹⁰⁸

V románu *Nezbytné věci* se setkáváme se ztělesněným zlem v podobě démonického pana Gaunta. Ten přitahuje své oběti pomocí věcí, které mají pro obyvatele městečka Castle Rock zvláštní význam, váží se k minulosti a představují nesplněné sny, přežívající v člověku mnoho let. Manipulátor Gaunt za „cenné“ předměty vyžaduje symbolickou částku peněz a žertík či malou službu. Mnoho lidí zaplatí za nezbytnou věc životem. Obchodník totiž ve městě spustí mechanismus schválností, které vedou k silné brutalitě a vraždám.

Jedním z nejlepších děl Stephena Kinga je nepopíratelně román *Zelená míle* s velice zdařilou filmovou adaptací. Příběh z věznice Cold Mountain vypráví bývalý hlavní dozorce bloku E, Paula Edgecomba, který žije v době spisování příběhu v domově důchodců. Blok, v němž pracoval, zastával místo cely smrti. Zelenou milí se v díle rozumí chodba se zeleným linoleem, kterou trestanci procházejí při cestě k elektrickému křeslu. Paulovo vyprávění se stáčí k mohutnému a vysokému muži černé pleti jménem John Coffey. Tento muž je vězněm odsouzeným k trestu smrti za vraždu devítiletých dvojčat. John je zvláštní muž s neobyčejnými schopnostmi, dokáže pouhým dotykem uzdravovat, což v příběhu před zraky několika svědků dokáže. Na konci jeho života Paul zjišťuje totožnost pravého vraha dětí, ale smrt Johna již nedokáže odvrátit. *Každý z nás musí umřít. Výjimky nejsou žádné. Je mi to zcela jasné, ale někdy, ach panebože, je Zelená*

¹⁰⁷ HOKR, Boris. To - Stephen King. In: *Fantasyplanet* [online]. 2009 [cit. 2014-04-30]. Dostupné z: <http://fantasyplanet.cz/clanek/to-king-stephen>

¹⁰⁸ KING, Stephen. *Misery*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA, 2003.

*míle tak dlouhá.*¹⁰⁹ Ve vězeňském prostředí probíhá také děj úspěšné novely - **Vykoupení z věznice Shawshank** proslavené především díky zdařilému filmu z roku 1994.

Nejnovějším Kingovým hororovým dílem je *Doktor spánek*, který vyšel koncem září loňského roku.

Stephen King rád sám ztvárňuje menší role ve filmech točených na motivy jeho knižních předloh. Také se pokusil vytvořit film podle vlastní povídky pod názvem *Vzpouza strojů*, toto dílo ale nesklidilo úspěch.¹¹⁰ I přes těžké tvůrčí začátky patří King k v současnosti nejprodávanějším autorům se silnou základnou fanoušků.

¹⁰⁹ KING, Stephen. *Zelená míle*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA, 2001, s. 345.

¹¹⁰ Předpremiéra představení. *Fantom: Kulturní magazín* [online]. 2006 [cit. 2014-04-30]. Dostupné z: <http://www.fan-tom.cz/?clanek=403>

4. Nezbytné věci

*Výtečně napsaný román, v němž se prvky hororové prolínají s realistickými,*¹¹¹ vyšel poprvé v New Yorku pod názvem *Needful Things* v roce 1991. Čeští čtenáři se dočkali překladu Gabriela Gössela roku 1993.¹¹² Podle knižní předlohy byl natočen stejnojmenný film, který v České republice nalezneme pod názvem *Obchodník s hrůzou*.

Nezbytné věci znamenají pro postavy předměty, vztahující se k jejich minulosti a většinou představují symbol pro nesplněné sny, přetrvávající v člověku. Zdánlivě obyčejné věci se tak snadno stávají pro člověka něčím potřebným a tím pádem také předmětem, prostřednictvím něž snadno dochází k manipulaci ze strany majitele *Nezbytných věcí*. Jedná se o příběh, kde každá osoba i příhoda je pro děj nepostradatelná a každý čin navazuje na událost minulou nebo budoucí.

V úvodní části knihy nás vypravěč stručně seznamuje s [...] *hezkým a klidným* [...] ¹¹³ Castle Rockem i jeho obyvateli. Už na prvních stránkách lze vycítit předzvěst apokalypsy čekající maloměsto. *Pozor na všechno. Vy už jste tu sice byl, ale tady se teď věci budou měnit. Vím to jistě. Cítím to. Schyluje se k bouři.*¹¹⁴ Příběh se pozvolna rozvíjí a čtenáři jsou přibližovány komplikované životy jednotlivých obyvatel. Ti jsou do nového obchodu přitahováni nejen zvědavostí, ale i něčím nadpřirozeným. Manipulant Leland Gaunt prostřednictvím svého zboží začne ovládat postavy a realizovat své d'ábelské plány. Zákazníci totiž neplatí pouze penězi, ale i drobnou službou nebo zdánlivě nevinným žertem na úkor jiného obyvatele. Postupem času se situace ve městě vyostřuje a román dostává spád. Každá, i zdánlivě nepodstatná situace působí na postavy jako roznětka a vznikají tak nepřiměřeně vyostřené konflikty. Způsob jakým si lidé začnou vyřizovat účty, spouští destrukční mechanismus pro město, které se stává místem plným vražd a nenávisti.

¹¹¹ KING, Stephen. Přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993.

¹¹² Tamtéž

¹¹³ Tamtéž, s. 12.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 13.

4.1. Využití prostoru

Stephen King zasadil svůj román do západní části státu Maine, přesněji do prostředí maloměsta v podobě Castle Rocku. Maloměsto dává vypravěči možnost dopodrobna rozvést jednotlivé postavy a vztahy mezi nimi, kvůli nimž městečko postupem času dostává apokalyptickou podobu.

Město působí poměrně ospalým dojmem, ulice bývají většinou prázdné a nacházejí se v nich pouze ti, kterých se určitá událost týká. *Na obou ulicích nebyl žádný dopravní ruch, vylidněné byly i chodníky. V tomto podzimním odpoledni roh obou ulic teď patřil výhradně jim dvěma.*¹¹⁵ Tato ospalost města velice kontrastuje s událostmi, jež se zde odehrají.

Svůj obchod tajemný cizinec příznačně nazval *Nezbytné věci*. Jak už to na maloměstě bývá, nová prodejna si získá pozornost obyvatel ještě před otevřením a to už svým v podstatě nic neříkajícím názvem. *A mimoto ho fascinoval už i jen název toho obchodu. Nezbytné věci: co to vlastně přesně znamená?*¹¹⁶ Tajemství o obsahu obchodu zůstalo uchováno až do jeho otevření. Obchodník, který ochromí celé město, pro svou prodejnu zvolí prostor hlavní ulice - Main Street. Čtenář je na významnost obchodu upozorněn hned v úvodu. *Má na vývěsním štítě nápis NEZBYTNÉ VĚCI - co tohle, u všech všudy, má znamenat? To také nevím, ale právě odtud na mne jdou ty špatné pocit. Právě odtud.*¹¹⁷ Obyvatelé netrpělivě čekají na slavnostní zahájení prodeje. Majitel ovšem otevře obchod o den dříve, a tak se seznamujeme s tímto prostorem společně s jedenáctiletým chlapcem, který je prvním zákazníkem pana Lelanda Gaunta. Prostředí prodejní místnosti působí tmavě díky zavápněným oknům a vínově červenému koberci i křeslům, ve kterých obchodník sjednává podmínky pro koupi zboží. Předměty určené k prodeji zvýrazňuje bodové osvětlení dopadající do prosklených vitrín. I když není v obchodě mnoho zboží, každý si vždy vybere věc, která se pro něj stane nezbytnou. Prodávané objekty neoznačují cenovky, protože obchodník je prodává za směšně nízké ceny, ale po té vyžaduje od zákazníků, aby provedli osobě vybrané panem Gauntem „nevinný“ žertík, nebo aby obchodníkovi prokázali zdánlivě malou službu. Tento způsob prodeje pan

¹¹⁵ KING, Stephen. Přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993, s. 250.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 17.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 13.

Gaunt charakterizuje jako [...] *definování ceny předmětu jeho nezbytností pro kupujícího a tedy potřebou jeho vlastnictví.*¹¹⁸ Za místností se zbožím jsou umístěny dveře s červeným závěsem, kde leží prostor využívaný pouze Lelandem Gauntem. Nad obchodem se nachází jeho byt. Ten je naprosto prázdný, jediné vybavení, které se v něm nachází, jsou závěsy, protože nic mimo oken není z ulice vidět. Obyvatelé nedokáží přesně popsat, o jaký typ obchodu se jedná. „*Co prodává? Od všeho trochu. I kdybys mne zabil, neuměla bych to jedním slovem popsat - je to něco jako prodej kuriozit a sběratelských předmětů. Musíš se tam jít podívat sám.*“¹¹⁹

Nezbytné věci nabízely každému něco, co musel mít, tato potřebná věc se stávala slabinou dotyčného, protože působila na lidskou minulost v podobě vzpomínek či nesplněných snů. Navíc prodejna své oběti přímo přitahovala a žárovka osvětlující vitríny i v noci upozorňovala potencionální zákazníky na vystavené zboží. *Nohy ho nějak nesly zpátky k tomu novému obchodu, a tak se musel vrátit. Nahoře uvnitř výlohy svítila jediná žárovka a vrhala svoji měkkou zář na tři vystavené předměty. Světlo dopadalo také na jeho obličej a provedlo na něm jakousi kouzelnou proměnu. Hugh náhle vypadal jako nějaký utahaný chlapec, který právě spatřil něco, co si přeje pod stromeček - co musí mít pod stromečkem, protože nic na celém světě si nepřeje víc.*¹²⁰ Bachelard popisuje světlo v okně jako oko domu, které proniká ven.¹²¹ V případě Nezbytných věcí by se lampa osvětlující vitrínu dala považovat za stále bdělé oko pana Gaunta.

Budova **magistrátu** má tvar písmene L a nachází se zde **úřad šerifa** a **policejní stanice**. Sloučení těchto orgánů do jednoho domu, způsobuje časté setkávání, ale také hádky, zástupců jednotlivých úřadů. Jedná se o cihlový dům, jehož křídla tvoří prostor využívaný jako parkoviště. Jedna kancelář je kombinací úřadu i stanice, zde má své místo i dispečerská kukaň. Při napadení jednoho z policistů se toto prostředí změní v hororové dějiště. *Lester Pratt byl mrtvý, ještě než dopadl na podlahu. Sheila Brighamova na něj pohlédla a začala ječet.*¹²²

Žlutý tygr je něco jako druhé bydliště Hugha Priesta. V tomto prostředí dochází k častým sporům Hugha a Henryho. Zde se totiž nachází předmět jejich rozporu - hrací automat. Jejich spory vyvrcholily střelbou v tomto hostinci.

¹¹⁸ KING, Stephen. Přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993 s. 48.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 62.

¹²⁰ Tamtéž, s. 70.

¹²¹ BACHELARD, Gaston. *Poetika prostoru*. Praha: Malvern, 2009, s. 55.

¹²² KING, Stephen. Přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993, s. 456.

Dům Hughu Priestu je prostý, má jen dvě místnosti a garáž. Jednu využívá jako ložnici, tu druhou jako vše ostatní. Jeho obydlí působí, jako on sám, neudržovaným dojmem. *Uprostřed té druhé místnosti stál otrískaný umakartový stůl, pokrytý hliníkovými tácky od mražených pokrmů (ve většině z nich byly ve zbytcích omáčky zmáčknuté cigaretové nedopalky).*¹²³ Popis Hughu Priestu je dosti podobný. *Na sobě měl jen močí nažloutlé trenýrky.*¹²⁴

Dům Jerzycků se stane důležitým dějištěm. Této budově rozbije Brian Rusk okna a mnoho spotřebičů. *Brian napřáhl a hodil. Kámen zasáhl obrazovku přímo uprostřed. Ozvala se dutá rána, blesklo světlo a po koberci se rozprchly úlomky světla.*¹²⁵ Tato událost je jednou z příčin vyostřeného konfliktu mezi Nettii a Wilmou. K smrtelnému střetu dvou žen dojde na cestě mezi jejich domovy.

Dům Nettie Cobbové byl nejčastěji ponořen do šera, Nettie měla pocit, že na sebe světlem upozorňuje, proto sedávala v křesle za zataženými závěsy s Lupičem a stínítkem. Odborná literatura takovéto prostředí nazývá žitým koutem, jedná se o prostor sloužící k omezování a skrývání života.¹²⁶ Odtazitý životní styl je typický pro postavu Nettie. *Seděla tam celé dopoledne vztyčená v křesle, stínítka v klíně, dranzírák pevně sevřený v pravé ruce. Telefon dvakrát zazvonil, Nettie ho nezvedla.*¹²⁷

Stephen King nesoustředí děj románu výhradně na prostor Castle Rocku. Někdy vypravěč čtenáře přivádí do blízkých měst a míst jako je **Lewiston**, kde se nachází dosti hlová dráha, která uchvátila Keetona, **San Franciska**, kde nějaký čas žila Polly, **Jumper Hill** - nedaleké psychiatrické léčebny, v níž pobývalo hned několik obyvatel Castle Rocku, **South Parisu**, malého špinavého městečka nedaleko Castle Rocku. Tyto prostory se většinou váží k minulosti postav a vysvětlují čtenáři, jak se dostali do situace, v níž se momentálně nacházejí.

Keetonův dům leží na kopci, jedná se o rozlehlý ranč. Většinu času tráví majitel ranče ve své kanceláři, kam nikdo jiný nemá odvahu vstoupit. *Stačilo jí jen několik málo lekcí k tomu, aby se naučila, že Danfortha nesmí v jeho pracovně nikdo vyrušovat,*

¹²³ KING, Stephen, přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993. s. 119.

¹²⁴ Tamtéž, s. 388.

¹²⁵ Tamtéž, s. 226.

¹²⁶ BACHELARD, Gaston. *Poetika prostoru*. Praha: Malvern, 2009, s. 144.

¹²⁷ KING, Stephen, přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993, s. 144.

aniž by zaklepal... a že nikdo, nikdo nesmí do jeho sanctum sanctorum vstoupit bez vyzvání.¹²⁸ Zde, v soukromí a o samotě, využívá hru zakoupenou od pana Gaunta.

Prostor školy, ve kterém probíhaly hodiny logopedie, působí i přes výzdobu úzkostně. Stejně jako žáci, jejichž [...] vady působí tísnivě a cítí se kvůli nim nešťastně.¹²⁹ *Místnost, kde mívala Sally Ratcliffová hodiny logopedie, byl suterénní přístavek, vmáčkнутý mezi kotelnou a komorou skladu, plnou stohů papírových ručníků, kříd, učebnic a sudů voňavých pilin.*¹³⁰ Odborná literatura hodnotí sklep jako prostor, který se účastní podzemních sil.¹³¹ V tomto případě nejde říci, že by prostor školy byl nápomocen zlým silám, spíše postavy trávící zde čas by mohly být považovány za účastníky veškerého dění. Právě jeden z žáků této třídy byl prvním zákazníkem pana Gaunta.

Prostředí vztahující se ke Gauntově minulosti působí prázdňe a bez života. Pokud vypravěč popisuje místo kam poslal obchodník Esa, vyzvednout automobil, zdá se, že místa nejsou už nějakou dobu nikým obývány, ale Gauntův vztah k nim není přesně znám. *Od chvíle, kdy se blížil k Wipple Street, nespátřil přece ani jediného člověka, ať už flákajícího se po chodníku, sedícího na schodech nebo čumějícího z okna...*¹³²

Vypravěč v tomto románu nepopisuje podrobně běžné prostory, detailně se na prostředí zaměřuje až po určitých událostech. *Krvavé kaluže byly hlavně mezi oběťmi a v listy zaplněné strouze vedle nich, avšak menší kapky - jež mládenci od kriminálky nazývají odstřík - pokrývaly zhruba kruhový prostor kolem nich.*¹³³ Tento popis prostoru dodává dílu na hororové atmosféře. Dále se také setkáváme s popisem skrýší, v podobě skříní a zásuvek, do kterých většina obyvatel ukrývá předměty zakoupené v novém obchodě. Jedná se o tak zvaný prostor intimacy, jenž se neotvírá každému příchozímu.¹³⁴

Příběh obsahuje zvláštní oddíl s úvodem a závěrem, tyto dvě části se odehrávají v odlišném městečku, ale mají společnou část obce, v níž neurčitá postava mluví k příchozímu. Jedná se o místo, z něhož je rozhled na střed města. Neznámá postava volí ke svému usazení prostor s výhledem na centrum a nově příchozího láká k posezení, pro nějž využívá starých schodů či lavičky. Do takového místa situuje i ta-

¹²⁸ KING, Stephen. Přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993 s. 260.

¹²⁹ Tamtéž, s. 331.

¹³⁰ Tamtéž, s. 331.

¹³¹ BACHELARD, Gaston. *Poetika prostoru*. Praha: Malvern, 2009, s. 42.

¹³² KING, Stephen, přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993, s. 347.

¹³³ Tamtéž, s. 270.

¹³⁴ BACHELARD, Gaston. *Poetika prostoru*. Praha: Malvern, 2009, s. 94.

jemný obchodník svou prodejnu, ale i postavení v životech ostatních obyvatel. V případě schodů i lavičky jsme upozorněni na jejich stáří a potřebu rekonstrukce, což můžeme spojovat s minulostí občanů. Ti také potřebují pro svou budoucnost přeměnu v podobě odpoutání se od minulosti.

S blížícím se závěr začne město působit jako prostředí naprosto nevhodné pro život. „V nejvyšším místě kopce se Alan a Polly otočili, aby se podívali na městečko, kde jako blýskavé rubíny svítily ohně požárů. Alan cítil smutek, ztrátu a jakýsi zvláštní, oklamáný žal.“¹³⁵

Příběh se odehrává za nezvykle teplého podzimu, ale jak už je známo od začátku, po celou dobu se schyluje k bouři. Ta nepředstavuje pouze běsnění počasí, ale také občanů Castle Rocku. Již na prvních stranách románu se setkáváme s narážkami na slunečné počasí i vztahy obyvatel a také s upozorněním na blížící se změnu. Stejně jako horké počasí směřuje k bouři, situace ve městě směřuje k vyhoceným událostem. *Tak tady si to šine lijákem sám pan George T. Zasranec Nelson, nesen dechem mírného vánku křesťanského [...]*¹³⁶

4.2. Postavy

V příběhu vystupuje řada postav rozmanitých povah i společenské funkce, jsou psychologicky propracované stejně jako komplikované vazby mezi nimi. V díle je poměrně podrobně vysvětlena minulost některých obyvatel města i jejich vzájemných vztahů. Ovšem některé z postav jsou použity pouze do navazujícího řetězce schválností a jejich osobnost není dále nijak rozvíjena. Ale každý zde má svou roli, na jejímž základě je pro příběh nepostradatelný. Postava v díle je osobností zaujímající specifický postoj k světu, událostem, prostředím a hlavně k ostatním postavám.¹³⁷

Obyvatelé městečka Castle Rock se navzájem dobře znají a jejich životy jsou různě propojené. Mezi jednotlivými postavami panují rozmanité vztahy zahrnující dávná přátelství, lásky i nenávisť. Všechny mezilidské vazby ve městě jsou velice křehké, z toho

¹³⁵ KING, Stephen. Přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993, s. 617.

¹³⁶ Tamtéž, s. 596.

¹³⁷ DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Praha: Český spisovatel, 1993, s. 11.

důvodu není pro nového obchodníka, který má o obyvatelích přehled, těžké rozpoutat hru s lidskými životy. Každá z postav má svou, pro ostatní více či méně známou, minulost. *V Castle Rocku se některé věci sice dají udržet v tajnosti a také se v tajnosti udrží, ale dá to dost fušku.*¹³⁸ Právě lidskou historii dokáže pan Gaunta využít a ostatní postavy odhazují pod jeho vlivem veškeré zábrany, jejich každodenní malé války přerůstají bezpečnou mez a Leland Gaunt s nimi manipuluje jako s loutkami, které jsou jedním z předmětů jeho prodeje.

Leland Gaunt je tajemným obchodníkem. Postarší muž nápadné výšky působí na zákazníky příjemným dojmem, i když v jeho doteku pravidelně vycítí něco nepříjemného a za jeho úsměvem se neskrývají pouze nerovné nažloutlé zuby, ale i pokřivená osobnost. *Stisk ruky toho vysokého muže byl pevný a jistý, ne však bolestný. Ale zároveň v něm bylo něco nepříjemného. Něco... úlisného. Byl nějak příliš tvrdý.*¹³⁹ Gauntův vzhled postupně působí až nadpřirozeným dojmem, kvůli stejné délce ukazováčku a prostředníčku, na něž je často kladen důraz, a také kvůli proměnlivému odstínu v jeho poutavých očích. *Měl právě plnou hlavu poznatku, že oči toho vysokého muže jsou tmavě modré [...].*¹⁴⁰ *Měl světle hnědé oči a jí zdálo, že budou určitě hodně bystré.*¹⁴¹ Mezi vlastnosti této postavy patří schopnost v rychlosti zmizet po uzavřeném obchodu. *Ale Everett hovořil do prázdna. Dveře se staženou roletou už za ním byly zavřené.*¹⁴² I jeho chování často přecházelo z uctivosti do úlisnosti. *Ozval se chrastivý zvuk, jak si pan Gaunt promnul ruce s dlouhými prsty. To už Brian nepovažoval za tak úžasnou věc. Když si pan Gaunt mnul ruce, znělo to jako šustění nějakého hada, který je podrážděný a chystá se uštknout.*¹⁴³ V myslí lidí postupně tato postava získává až démonický zjev. *Tmavě hnědé oči má hněvem ještě temnější a rty mu obnažují křivé zuby... ne však v úsměvu. Jeho dlouhé, tenké nohy míří k chodníku před domem Rusků a stínový muž, přilepený k podpatkům, vypadá jako mistr popravčí z nějakého hororu.*¹⁴⁴ Pan Gaunt svou zdvořilost využíval pro získání zákazníka. *„Vlastně ani ne,“ řekl ten muž zdvořile. Nespím moc dobře. Trpím nespavostí a tak někdy večer nechávám otevřeno déle. Člověk nikdy neví, kdy se zastaví třeba někdo jako vy... a třeba se mu něco i zalíbí. Nechcete jít*

¹³⁸ KING, Stephen, překl. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993, s. 7.

¹³⁹ Tamtéž, s. 25.

¹⁴⁰ Tamtéž

¹⁴¹ Tamtéž, s. 42.

¹⁴² Tamtéž, s. 301.

¹⁴³ Tamtéž, s. 26.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 100-101.

dál a porozhlédnout se tu trochu?¹⁴⁵ Ovšem ve chvíli, kdy má pocit, že postavy podlely jeho vlivu, změni chování ve velice nepříjemné, ale lidé se v takovou chvíli už nemožou oprostít od jeho působení. „*Nech toho, blboune,*“ řekl pan Gaunt znuděně a odložil prachovku.¹⁴⁶ O Gauntově minulosti toho příliš nevíme, zmiňuje jen to, že pochází z Akronu ve státě Ohio, jinak je velice tajemný. *Steffie se ho zeptala, zda podniká v oboru starožitnictví už dlouho. Pan Gaunt jí řekl, že svoji činnost vlastně ani za podnikání v oboru starožitnictví nepokládá... ne tak úplně. Cyndy zase chtěla vědět, zda je pan Gaunt v Nové Anglii už dlouho. Nějaký čas, odpověděl pan Gaunt; nějaký čas.*¹⁴⁷ Postava pana Gaunta v závěru vyzní jako ztělesnění lidského zla, které se může objevit kdekoli. *Za neustávajících skřeků ta věc, jež bývala Lelandem Gauntem, poskakovala a vrávorala podél chodníku k Tuckerovi. Otevřela dveře vozu a vklouzla za volant.*¹⁴⁸

Brian Rusk je jedenáctiletý chlapec, který jako první navštíví Nezbytné věci a vtípkem, jímž doplatí basebalovou kartu, spustí sérii stupňujících se útoků mezi obyvateli maloměsta. Brian obchod původně navštíví, proto aby získal pozornost své matky. *A matka okamžitě stiskne knoflík dálkového ovládání televize - no to se na to podívejme! A bude chtít, aby jí o tom podrobně vyprávěl!*¹⁴⁹ Pan Gaunt se začne objevovat v Brianově mysli a působit na něho tak, že Briana ovládne úzkost a strach z obchodníka. Chlapec věděl, že to co po něm chce pan Gaunt není správné, ale *čím víc toho musí člověk kvůli určité věci prožít či podniknout, tím větší je jeho touha onu věc si ponechat.*¹⁵⁰ Brian nakonec neunes výčitky svědomí a rozhodne se pro sebevraždu otcovou pistolí. Jeho matka **Cora Rusková** většinu času tráví před televizí či telefonováním s kamarádkami. V obchodě ji i její přítelkyni **Myru Evansovou** uchvátí fotografie Elvise Presleyho. Místo snímku si zakoupí brýle, které dříve údajně patřily Elvisovi, a od té doby si nevšímá žádných událostí ve svém okolí. Myra fotografii získala, ale musela propíchat kola u automobilu Henryho Beauforta a připevnit na něj vzkaz, vypadající jako výhrůžka od Hughy. *Nikdy už si nedovolují nedat mi nalejt a pak mi brát klíče vod auta, kryso jedna vodporná!*¹⁵¹

¹⁴⁵ KING, Stephen. Přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993, s. 73.

¹⁴⁶ Tamtéž s. 75.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 49.

¹⁴⁸ Tamtéž s. 614.

¹⁴⁹ Tamtéž s. 23.

¹⁵⁰ Tamtéž s. 226.

¹⁵¹ Tamtéž s. 382.

Jednapadesátiletý **Hugh Priest** pracoval pro odbor veřejných služeb a byl považován za nejvzteklejšího muže ve městě. Za jeho podrážděnost mohla nejspíše náklonost k alkoholu a v minulosti i řízením pod vlivem. Hugh měl v držení pracovní dodávku a ztráta řidičského oprávnění by pro něho znamenala i ztrátu zaměstnání. Hugh vede zdánlivě bezvýznamný spor s majitelem hospody Žlutý tygr, Henrym. *Henry byl naštváný. Je sice pravda, že Hugh mu nakopnul hudební automat, ale ta příšerná deska od Rodneye Corwella zase přeskakovala.*¹⁵² Hugh rád vzpomíná na svou minulost, přesněji na dobu než podlehl alkoholu a liščí ohon ve výloze Nezbytných věcí mu tuto dobu připomíná. *A teď, když hleděl na ten liščí ohon ve výloze obchodu Nezbytné věci, ho napadlo, že to skutečně asi byl ten nejlepší den v jeho životě, jeden z posledních dnů před tím, než se ho pevně zmocnil démon alkohol slizkým, měkkým sevřením, a učinil z něj cosi jako negativní verzi krále Midase: všechno, čeho se od té doby dotkl, nestálo za nic.*¹⁵³ Liščí ohon zakoupený v obchodě pana Gaunta začne na Hughu mluvit a přiměje ho zabít Netiina psa Lupiče. Kvůli vzkazu, který Hugh zanechá v těle psa si Nettie myslí, že tento čin má na svědomí Wilma.

Henry Beaufort je barmanem a zároveň majitelem Žlutého tygra. Pro příběh je důležitý jeho vztah s Hughem, ten dopěje do tak vyhroceného stádia, že Hugh neváhá přijet do hostince ozbrojen a vytasit zbraň na barmana.

Sally Ratcliffová je mladá učitelka a oddaná baptistka. Brian Rusk je do ní tajně zamilovaný. Sally působí jako žena spokojená v životě s náboženstvím a přítelem Lesterem. Její svět se zhroutl v okamžiku, kdy objeví v přítelově autě dopis od údajné milenky. *Sally seděla za volantem Lesterova mustanga skoro půl hodiny, četla si znovu a znovu ten dopis a v hlavě jí vířily vztek, bolest a žárlivost.*¹⁵⁴ I přes svou víru se neštítí rozházet po kanceláři nadřízeného časopisy s dětskou pornografií.

Sally je zasnoubená s pohledným **Lesterem Pratem**, vzorným baptistou. Ten všechna přikázání zapomene v okamžiku, když získá podezření, že ho Sally podvádí se svým bývalým přítelem. Lester v ten moment působí, jako smyslů zbavený. *„Dal jí pusu,“ řekl Lester. Tvář se mu náhle zklidnila. „Tak on jí dal pusu.“*¹⁵⁵

¹⁵² KING, Stephen. Přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993, s. 68.

¹⁵³ Tamtéž, s. 71.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 339.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 432.

John LaPointe pracuje jako policista. Jeho postava je v příběhu důležitá ve chvíli, kdy se mu ztratí peněženka. John měl vždy slabost pro Sally, a i když dala přednost Lesterovi, nosil v peněžence alespoň její fotografii. Podle plánů pana Gaunta se peněženka dostane do rukou Lestera, který se i přes svou hlubokou víru pokusí Johna utlouci.

Ostatními obyvateli je **Polly Chalmersová**, majitelka obchodu Šijem, pořád šijem, považována za výstřední a do města příliš nezapadá. Nedůvěra k Polly pramení z její minulosti, která je v románu poměrně dopodrobna popsána, ale obyvatelům Castle Rocku zůstává z velké části ukryta. Polly odjela v osmnácti letech těhotná z města. Natrvalo se vrátila jako téměř čtyřicetiletá a sama. Lidé o době, kterou strávila mimo Castle Rock nevědí mnoho, což v nich vzbuzuje spoustu otázek. *A proč se sem vlastně po tolika letech vrátila, aby se tu usadila? Většinu zvědavců zajímalo, co se stalo s dítětem. Šla krásná Polly na potrat? Nebo dala dítě adoptovat? Nebo si ho nechala? A jestli ano, zemřelo? Nebo snad dnes někde žije, chodí do školy a píše občas své matce? Ani tohle nikdo nevěděl - a právě ty nezodpovězené otázky, týkající se „toho“, byly nejtrýznivější.*¹⁵⁶ Ve skutečnosti chlapec, kterého Polly porodila, zemřel při požáru. Vedle utajované minulosti je její slabostí ještě bolestivá artritida. Této slabosti využije pan Gaunt, který jí prodá přívěsek, jež má Polly odpomoci od bolesti rukou. Přívěsek funguje, ale problémem je, že ji ovládá. I když nelze říci, jestli ji ovládá přívěsek nebo strach z návratu bolesti.

Polly udržuje milostný vztah s místním šerifem **Alanem Pangbornem**. Této postavě představující pro město spravedlnost se Leland Gaunt pečlivě vyhýbá. Alan je velice obezřetný a nedůvěřivý. Ve vztahu k novému obchodníkovi se tyto pocity násobí. Jeho chování plyne nejspíše z minulosti, ve které mu zamřela žena i syn při autonehodě a on se k nim často ve vzpomínkách vrací. Alan prožívá časté deprese, v nichž mu vnitřní hlas našeptává myšlenky, které vedou k výčtkám. *Měl si toho na starosti moc, a tak si ani neregistroval, co se ti děje doma. Škoda žes to neregistroval. Kdybys to registroval, byli dnes ještě možná na živu. A na to bys neměl zapomínat, tak proto ti to jen tak připomínám...a připomínám... a připomínám. Dobrý? Dobrý?*¹⁵⁷ Alan si je vědom toho, že Polly k němu není zcela upřímná ve vztahu ke své minulosti. Této skutečnosti dokáže pan Gaunt využít a nechá k Polly doručit dopis týkající se její minulosti, tak aby to vy-

¹⁵⁶ KING, Stephen. Přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993, s. 41.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 58.

padalo, že byl původně určen Alanovi. Úřední obálku přihodí mezi další poštu **Eddie Warburton** jako část ceny za svůj medailón. Tímto trikem se obchodník snaží vymanit Polly Chalmersovou z Alanova vlivu.

Polly Chalmersová zaměstnává pomocnici, **Nettii Cobovou**. Netie je velice plachá a mnoha lidem se straní, pan Gaunt se ale stane výjimkou. Její pozornost si obchodník získá duhovým sklem, za které mu slíbí provést malý žert Keetnovi. Ovšem ze Cvalíkova pohledu tento žert vypadá, jako zákeřnost od policisty Ridgewicka. Problémem ustrašené ženy nejsou pouze neustálé rozpory s Wilmou Jerzyckovou, ale také její minulost. Netie zabila svého manžela, který ji týral, a pak několik let pobývala v psychiatrické léčebně. Své bázlivosti se vzdá v posledních chvílích svého života, když si myslí, že Wilma zabila jejího psa. *Nettie na ni vyrazila, zvedajíc v běhu sekáček. Zuby měla vyceněné a z hrdla se jí dralo táhlé, chraplavé zavytí.*¹⁵⁸

Wilma Jerzycková často působí hrubě a ráda se vyžívá v lidských slabostech. Její hrubost bývá nejčastěji zaměřena na Nettii. Jako záminku pro spory si volí Netiiina psa Lupiče. *Lidé, jako je Wilma, mají nos na slabá místa ostatních. A u Nettie Cobbové se jich dá najít bohužel dost.*¹⁵⁹ Wilma má celkově tendenci pouštět na lidi strach, obává se jí i její manžel **Peter Michael Jerzyck**. *V hloubi duše byla přesvědčena, že manželství představuje celoživotní dobrodružství agrese a že v takovém dlouhém boji, kdy se v žádném případě neberou zajatci, se nesmí ustoupit ani o píď, nesmí se ustoupit ani kousek té manželské krajiny, že taková snadná vítězství mohou nakonec ztratit svůj říz.*¹⁶⁰ Peter měl důvod se Wilmy obávat, její útočnost přerostla veškeré hranice a před tím, než se s Netii vzájemně zabily, působila, že jí absolutně přeskočilo. „*Ne,*“ *řekla Wilma tichým, téměř mazlivým hlasem. „Kdepak děvenko, ty ještě víš houby, co obnáší zahrávat si s Wilmou.*¹⁶¹

Danforth Keeton III., přezdívaný Cvalík, pracuje jako vrchní radní. Nejedná se o právě čestného muže. Dopustil se totiž zpronevěry městských financí a svou „půjčku“, kterou financoval osobní vášeň - vsázení na dostihy, stále prohluboval. Ostatní obyvatelé o něm neměli valné mínění. Keeton trpěl vztekem, který postupem času přestával ovládat, což je o to nepříjemnější, že několik z Keetonových předků trpělo či trpí psy-

¹⁵⁸ KING, Stephen. Přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993, s. 251.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 63.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 123.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 247.

chickou poruchou. *Cvalík sice nikdy nebyl nijak příjemný člověk, ani když byl v dobrém rozmaru, ale takovýhle výbuch byl už moc i pro něj.*¹⁶² Jako každý jiný, i Keeton v obchodě objeví věc pro něho nezbytnou, jedná se o hru Sázenka na výhru, díky níž hodlá zbohatnout.

Jeho žena **Myrtle** má z manžela strach. *Zanedbával ji ve všech ohledech... pokud na ni zrovna neřval.*¹⁶³ Keetonovu vzteku se přestala bránit a jelikož neměla nikoho blízkého, svá trápení svěřovala panenkám. Panenka byla také předmětem, který ji přivedl do obchodu pana Gaunta.

Danforth považuje za svého úhlavního nepřítele **Norrise Ridgewicka**, jejich spory započaly malichernými neshodami ohledně pokut za parkování. Norris je totiž policistou a Cvalík má oblibu v parkování na místě vyhrazeném pro občany s hendikepem. I Norris objevil v obchodě předmět, který nezbytně musel mít - rybářský prut značky Bazun vázající se k jeho minulosti. *Co pro něj představoval? Pohodu. Nic víc, nic míň. Pohodu, kterou hubený kluk jménem Norris Ridgewick prožíval se svým tátou.*¹⁶⁴ Prut přitáhne jeho pozornost při cestě hlavní ulicí. *Norris náhle dupnul na brzdy a zastavil. Zahlédl ve výloze Nezbytných věcí něco úžasného - alespoň se mu zdálo, že tam zahlédl něco úžasného.*¹⁶⁵ Jako doplatek za tento předmět musel prořezat pneumatiky Hughova automobilu, z čehož Hugh samozřejmě nepodezřívá policistu Norrise.

Reverend **William Rose** je zástupcem jedné ze dvou církví fungujících ve městě. Náboženství se často stává důvodem rozporů pro věřící občany obce. Zástupcem druhé církve je otec **John Brigham**. Hlavním důvodem jejich rozporů je Noční kasino provozované katolíky jako výdělečná činnost pro opravu střechy kostela. *Mezi těma dvěma šamany to jiskřilo už i dříve, ale tahle záležitost s Nočním kasinem je něco víc, než nějaké obyčejné jiskření - skoro by se to dalo nazvat lokální válkou.*¹⁶⁶

Mezi aktivisty z řad baptistů patří i **Nan Robertsová** majitelka restaurace na Main Street. *Nan byla žena ve středním věku s mohutným poprsím a sladounkou tváří, vyvolávající reminiscenci maminky a jablkového štrůdlu.*¹⁶⁷

¹⁶² KING, Stephen. Přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993, s. 90.

¹⁶³ Tamtéž, s. 231.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 131.

¹⁶⁵ Tamtéž

¹⁶⁶ Tamtéž s. 8.

¹⁶⁷ Tamtéž s. 111.

Everett Frankel byl urostlý zrzek, vypadající stejně irsky jako celé hrabství Cork... což nebylo ani tak moc překvapující, protože právě z tohoto irského hrabství pocházeli předkové jeho matky. Tento muž ve městě pracoval jako asistent lékaře a při cestě městem narazil na nový obchod, zde si pořídil dýmku, jejíž cenu měl doplatit službou. Ta spočívala v tom, že měl dát Lesteru Prattovi do automobilu obálku s jakýmsi dopisem.

Přibližně v polovině příběhu přijíždí do města bývalý obyvatel **Eso Merrill**. Tato postava má bohatou kriminální minulost a dluží mnoho peněz z nevydařeného nákupu drog. Jedná se o člověka, který musí sehnat peníze a nemá co ztratit, tudíž o ideálního pomocníka pro pana Gaunta. *Představoval typ muže, jehož reakce jsou dokonale odhadnutelné pouze v případě, kdy je konfrontován s jasně větší silou a autoritou.*¹⁶⁸

V průběhu děje začínají postavy býti, dalo by se říci, šílené. Nejvhodnějším důkazem pro toto tvrzení je manželka bohatého právníka **Lenore Potterová**. Tato afektovaná žena odchází po krátkém rozhovoru s Lelandem Gauntem ozbrojená a odhodlaná zastřelit jinou bytost. „*Nikdo vám nebude dávat žádnou vinu. Konečně každá žena si musí chránit svůj majetek. Musí si chránit svou karmu. Ta potvora Bosaintová nejspíš už nepřijde, ale kdyby přišla...*“¹⁶⁹

Mnoho postav Castle Rocku překročí hranici lidskosti a za svou nezbytnou věc zaplatí daleko více než symbolickou cenu, často ztratí to nejdražší - život. Jediným způsobem jak si postavy mohou zajistit budoucnost je oprostění se od minulosti a tím i odpoutání od věci, která se zdála být nezbytnou.

4.3. Vypravěč a jazyková stránka

V případě románu *Nezbytné věci* pracuji s překladem, přesto zde můžeme nalézt tradiční hororové rysy i specifické jazykové prostředky odpovídající typu literatury.

K textovému rozvíjení díla dochází prostřednictvím střídání úseků přímé řeči a vypravěčské Er-formy. Tyto úseky jsou od sebe jasně odděleny uvozovkami, které upo-

¹⁶⁸ KING, Stephen. Přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993, s. 351.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 387.

zornují na přechod z autoritativní objektivitě do idiosynkratické subjektivitě nebo naopak.¹⁷⁰

Román *Nezbytné věci*, stejně jako *Svědék*, využívá vyjadřovací prostředky typické pro určitý charakter postav. Jejich mluva se ale přesto vyvíjí společně s děním ve městě a situacích, v nichž se jednotliví obyvatelé nachází. Jazyk se zde proměňuje od spisovného po nespisovný s častými vulgarismy. Před koncem románu se objevují velmi silné výrazy a to například i v podání věřících občanů, od nichž očekáváme i přes různé rozpory určitou slušnost a pokoru. „*Vytřu tady chodník s tou vaší irčanskou prdelí.*“¹⁷¹

Psychologickou propracovanost postav zachycujeme především skrze vnitřní monology a vzpomínky postav. Tyto prostředky se v díle objevují velice často. Dokreslují charaktery obyvatel tím, že nás seznamují s jejich minulostí a tak vysvětlují i touhu lidí po „nezbytných věcech“. Proudění myšlenek i vzpomínky jsou v textu vyznačeny kurzívou. *Ta věc tu pořád ještě je. Jsou mrtví už devatenáct měsíců a ta věc tu pořád ještě je. Jak je to možné, že jsem na to nepřišel?*¹⁷² Převážnou část příběhu vševědoucí vypravěč líčí v minulém čase, to mu dává možnost zachytit a popsat více událostí, probíhajících zároveň.

Ke změně dochází v první a poslední části díla. Tyto dva krátké úseky probíhají v přítomném čase, což by mohlo souviset se žánrem díla. Poslední část působí jako upozornění na zlo, které nezmizelo ze světa, jak bychom si po přečtení poslední kapitoly mohli myslet. Navíc celá tato část vypadá jako přímá promluva tajemné postavy. *Tak pojed'te ke mně, ať vám potřesu rukou! Něco vám řeknu: já jsem vás poznal podle chůze ještě před tím, než jsem vám uviděl do obličejů.*¹⁷³

¹⁷⁰ DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Praha: Český spisovatel, 1993, s. 20.

¹⁷¹ KING, Stephen. Přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993, s. 542.

¹⁷² Tamtéž, s. 57.

¹⁷³ Tamtéž, s. 619.

5. Komparace Svědka a Nezbytných věcí

Řezáčův psychologický román *Svědka* a Kingův horor *Nezbytné věci* jsou si v mnohém velice podobné, můžeme zde nalézt shody, co se týče umístění do prostředí maloměsta, tématu a hlavně postav, které jsou důkladně propracované v obou románech. Současně v dílech objevujeme i mnoho rozdílů souvisejících s žánrovým zařazením.

V této kapitole bych se ráda věnovala porovnání děl s přihlédnutím k příslušným žánrům. Nejprve se na základě definic z *Encyklopedie literárních žánrů*¹⁷⁴ pokusím stručně charakterizovat žánr psychologického románu a hororu. Na základě tohoto vymezení následovně přistoupím ke komparaci díla *Svědka* a *Nezbytné věci*.

Psychologický román se soustředí hlavně na nitro postav, do kterého čtenář nahlíží prostřednictvím proudu vědomí a vnitřního monologu postav, což působí na přístup čtenáře k postavám, protože v okamžiku, kdy jsou nám vysvětleny vnitřní pohnutky lidí, nezaujímáme k nim citový postoj, jako k hrdinům dalších románových typů. Zaměřujeme se spíše na analýzu postav. Pro tento žánr je důležitý vnitřní svět hrdinů, ve kterém se snaží nalézt skryté pohnutky a vysvětlení určitého chování i činů. Typické postavy psychologického románu více přemýšlejí, než jednají.

Horor je silně emotivním příběhem, který v člověku vyvolává pocity strachu, hrůzy, úzkosti na základě obav z neznáma souvisejícího s iracionálním děním. Tradiční horor zasazuje příběhy do světa mimo moderní civilizaci. Pro tento žánr je typické vypravování s použitím tajemství, znejasňování a náhlý, překvapivý konec. V jeho vývoji dochází ke změnám. Od ohrožení vnějšího (např. různými monstry) přechází do vnitřního světa (např. psychické nemoci).

Svědka a *Nezbytné věci* spojuje především tajemná postava disponující nadpřirozenými vlastnostmi projevujícími se v rámci těla i psychiky, ale přes veškeré podobnosti nalezneme rozdíly ve způsobu zasazení hlavních postav do díla.

Vystavění hororu na základě silné emocionality a strachu z neznámého se projevuje už způsobem uvedení postavy Lelanda Gaunta do děje románu *Nezbytné věci*. Od začátku jsme upozorňováni na to, že se něco stane, někdo něco spustí, ale nevíme o situaci

¹⁷⁴ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004.

nic přesnějšího. Pan Gaunt se poprvé, dalo by se říci, zjeví v potměšilém prostředí svého obchodu. Chlapec, který se s ním setká jako první, nejprve slyší jen jeho hlas a poté se obchodník vynoří ze dveří překrytých závěsem. V tomto okamžiku chlapce ovládne strach, který může pociťovat i čtenář. Jedná se právě o obavy z něčeho cizího, neznámého a v díle blíže nevysvětleného, což umocňuje fakt, že Gauntovu postavu doprovází nadpřirozené jevy a přijetí jeho ruky působí jako sepsání smlouvy s peklem. *Stačilo překročit práh obchodu a přijmout napřáhnutou ruku toho vysokého muže, což Brian bez váhání provedl. Dveře za ním se zabouchly a jejich západka cvakla.*¹⁷⁵ Samotné proniknutí démonického Gaunta, v závěru ztrácejícího i poslední podobu lidskosti, do realistického prostředí čtenáře přinejmenším znervózní, protože se jedná o naprosté vychýlení z normálu. S touto postavou vstupuje do příběhu dění vymykající se běžným situacím a tak i lidskému chápání. Právě vpád iracionálna je dalším z rysů hororu.

Půlnoční příjezd hlavní postavy románu *Svědék* působí tak trochu hororovým dojmem, ale osoba Emanuela Kvis je nám, na rozdíl od hlavního hrdiny *Nezbytných věcí*, představena hned při svém příjezdu. Vypravěč nás seznamuje podrobně s jejím vzhledem i tím, jak působila na ostatní obyvatele Bytně.

Gaunt je popisován jako muž, který v sobě má něco, čemu ostatní nedokáží vzdorovat. Vedle toho Kvis v některých chvílích působí jako stvoření ubohé, stejně jako pocity, které v lidech vzbuzuje. Dalo by se říci, že se jedná o pokušítele, zatímco Gaunt je představitelem něčeho, čemu může člověk jen stěží uniknout.

Odlišnosti nalezneme také v tom, jak hlavní postavy působí na ostatní. Obyvatelé Bytně i Castle Rocku mají své slabosti a temné stránky ještě před příchodem tajemných cizinců. Rozdílné je, jakým způsobem s jejich odvrácenými tvářemi hlavní postavy nakládají. V případě díla *Svědék* se jedná o psychologický román. Tento pojem pochází z řeckého psyché, což znamená duch, duše. *Nezbytné věci* řadíme k hororům. Slovo horor pochází z angličtiny a znamená hrůzu, zděšení.¹⁷⁶ *Svědék* je zaměřen na duševní svět postav, a tak i hlavní postava „útočí“ v této oblasti, na rozdíl od hororu, kde spory dostávají fyzickou podobu a životy mnohých končí v tratolištích krve. Odborná literatura označuje za tematickou dominantou psychologického románu proměny lidského nitra.¹⁷⁷ Obyvatelé Bytně bojují se zlem v sobě samých a v závěru nespáchají přestupek

¹⁷⁵ KING, Stephen. Přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993, s. 24.

¹⁷⁶ KARPATSKÝ, Dušan. *Labyrint literatury*. Praha: Albatros, 2008, s. 387.

¹⁷⁷ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 554.

proti zákonu ani lidskosti. Posílí své hodnoty i morální vědomí. Tam kde v díle *Svědék* nalzáme hranici, usmíření či prozření nastává v *Nezbytných věcech* šílenství a vraždy.

Psychologický román se snaží zachytit složitost a vnitřní odstíněnost života. Dále se snaží hledat vnitřní logiku a vysvětlení. *Svědék* tyto ambice naplňuje. Objevujeme zde skryté motivy v jednání postav, je nám vysvětlena jejich minulost, která souvisí s jejich vnitřní logikou a my tak můžeme objevovat hlubinné zdroje lidského jednání.

Tento fakt vede k nejednoznačnosti odsudku postav, protože i osoby zdánlivě záporné se pro nás průhledem do jejich nitra stávají lidsky pochopitelné, což je pro psychologický román typické. Tudíž místo zavržení určitých postav doufáme v zlepšení jejich situace, nápravu či usmíření se soky.

Také v hororu *Nezbytné věci* mají postavy silnou vazbu na minulost. Pro obě díla platí, že to jací jsme nyní je zakódováno v naší minulosti. Ovšem horor, jako *žánr populární literatury zaměřený na vyvolávání pocitů hrůzy, strachu a napětí*,¹⁷⁸ nechává postavy ovládat svou minulostí, což má za následek pomatení některých občanů a mnohdy i jejich smrt. Vedle toho hrdinové románu *Svědék* dokáží potlačit svou minulost a vzít si z ní ponaučení. Podobně tomu je s otázkou dobra a zla. Obyvatelé Bytně svádí se svou zápornou stránkou boj, kterému jsme díky užitému vypravěčskému úhlu svědky, a vítězí v nich kladná část jejich osobnosti obsahující zdravé morální zásady. Ale obyvatelé Castle Rocku většinou plně propadají vlivu obchodníka a na čtenáře působí děsivě, s jakou lehkostí opouští postavy veškeré hodnoty i lidskost. Postavy z obou románů jsou psychologicky propracované, ale zatímco *Svědék* směřuje k analýze lidského nitra a zdroje jednání, *Nezbytné věci* ukazují jednání člověka, který na základě manipulace jedná bezcitně a ztrácí veškeré hodnoty.

Dějištěm obou románů je maloměsto, což je logické vzhledem k tomu, že dílům dominují křehké lidské vztahy, které jsou narušené nově příchozí postavou. Úvod *Nezbytných věcí* obsahuje část, v níž nás neznámý vypravěč seznamuje s městečkem a jeho obyvateli. Současně upozorňuje na blížící se nebezpečí. Pro horory jsou typické překvapivé konce. Závěr *Nezbytných věcí* je nenadálý a současně děsivý, protože v momentě kdybychom si mohli myslet, že zlo v podobě Lelanda Gaunta vymizelo, objevuje se v poslední pasáži díla stejná část jako v úvodu pouze s drobnými obměnami. Z toho vyplývá, že zlo nevymizelo, pouze se přesunulo do jiného města a celý děj tak může

¹⁷⁸ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. s. 253.

začít od počátku. Zatímco Castle Rock v poslední kapitole *Nezbytných věcí* dostává apokalyptickou podobu, v závěru *Svědka* se situace ve městě vrací do normálu a my máme pocit, že Byteň i její obyvatelé získávají novou šanci pro existenci.

V díle *Svědka* se setkáváme s pečlivě vykresleným prostředím a hojným využíváním světla a stínu. Propracované prostředí a styl osvětlení mnohdy připomíná divadelní jeviště, přičemž míhání světla a stínu na domech i lidských tvářích se podobá kolísání dobra a zla v člověku samotném. Pocity z prostoru umocňuje také jeho sevřenost, která je nám vylíčena na samém začátku díla, kdy nás vypravěč přivádí do Bytně spící v otevřené krajině.

V Románu *Nezbytné věci* se s podrobným líčením prostředí setkáváme pouze ve chvílích, kdy je určitý prostor důležitý pro nějakou událost, za kterou lze v tomto díle považovat vraždu, nadpřirozené jevy či závěrečné apokalyptické dění.

Obě díla nabízejí popis obydlí tajemné postavy. Kvisův dům je poměrně podrobně vylíčen včetně nábytku, různého vybavení i fotografií. Ve vztahu k bytu pana Gaunta se setkáváme s postupem vyprávění, které pracuje s tajemstvím (tajemství je jedním ze znaků typických pro žánr hororu). Vypravěč se v textu několikrát zmiňuje o závěsu, za nímž obchodník mizí ze své prodejny, ale téměř do samého konce nám není popsáno, jak prostředí za tímto závěsem vypadá. Čtenáře musí minimálně rozrušit, když v závěru příběhu zjistí, že dříve nepopsaná část budovy, do níž často odcházela tajemná postava, je naprosto prázdná.

Na konci i na začátku obou románů se děj dostává do centra města. Tento střed obce v podobě náměstí či hlavní ulice, můžeme chápat také jako střed lidských vztahů, je to místo kde se během příběhu objeví všichni obyvatelé. Zatímco Byteň žije v závěru románu klidným životem, Castle Rock byl zpusťošen a my se tak ocitáme v centru jiného městečka žijícího poklidným životem, alespoň prozatím.

Shodu mezi romány nalezneme i ve využití počasí. Děj *Svědka* i *Nezbytných věcí* se odehrává v nadprůměrně teplém počasí, které postupně působí až dusivým dojmem. Po takových teplotních podmínkách musí přirozeně přijít bouřka. Počasí v románech odpovídá událostem ve městech. Jako ukončení horkých dní v Bytni následuje bouřka, po které se přirozeně vyčistí vzduch. Po vypjatých situacích v životech postav také přichází

uklidnění a návrat do běžného dne. Ovšem bouře, která zasáhne město Castle Rock je destruktivní a nezničí pouze město, ale i životy většiny obyvatel.

Závěr

Tato práce je zaměřena na dílo Václava Řezáce a Stephen Kinga, dva naprosto odlišné autory, které kromě těžkých spisovatelských začátků spojuje záhadná postava, nabourávající osobnosti ostatních lidí, jejich vzájemné vztahy i chod města, do něhož se nastěhují.

V dílech nalezneme mnoho podobností, ale přesto zde pocítujeme rozdíly pramenící z odlišného žánrového zařazení. Román *Svědék* je zaměřen především na vnitřní boj hrdinů se stinnou stránkou své osobnosti. Tento konflikt probíhá v rovině vnitřního světa postav, což odpovídá strategiím psychologického románu. Oproti tomu v díle *Nezbytné věci* se setkáváme s mechanismem, který rozpoutává rozklad veškerých lidských zábran v postavách a jejich původně banální rozpory tak dostávají ničivou podobu ohrožující životy obyvatel Castle Rocku, ale i existenci samotného města.

Jelikož jsou oba romány zaměřené na postavy a jejich mezilidské vztahy soustředuje se děj psychologického románu *Svědék* i hororu *Nezbytné věci* do malého města, které v tomto případě slouží jako prostor vhodný pro manipulaci jeho obyvatel. Psychologický román je žánrem velice analytickým, tato skutečnost se projevuje i v přístupu k prostoru. S podrobným popisem města *Byteň* se setkáváme několikrát, dokonce v různých částech dne. Castle Rock není důkladně popsán v běžných situacích, k detailnímu popisu se dostáváme ve chvílích, kdy město získává podobu, která by mohla vzbuzovat strach.

Psychologický román *Svědék* objasňuje lidské chování a vše s ním související, zatímco horor *Nezbytné věci* všechna vysvětlení odebírá a ukazuje nám děsivý svět plný iracionality.

Jak již bylo řečeno, *Svědka* a *Nezbytné věci* propojuje především postava cizince, který se přistěhuje do města a manipuluje s jeho občany a tím i s chodem celé obce. Tato tajemná postava není v literatuře ničím ojedinělým a mimo prozaická díla se vyskytuje i v poezii. Například v básnické skladbě *Krajem táhne prašivec*¹⁷⁹ od Oldřicha Mikuláška se setkáváme s personifikací alkoholu, který při své cestě ovládá obyvatele

¹⁷⁹ MIKULÁŠEK, Oldřich. *Krajem táhne prašivec*. Praha: Československý spisovatel, 1957.

kraje, jímž vede jeho cesta. Dále tajemnou postavu můžeme objevit v Kainarově básni *Lazar a píseň*.¹⁸⁰ V tomto díle pan Lazar prochází městem a bere lidem radost z běžných věcí.

¹⁸⁰ KAINAR, Josef. *Lazar a píseň*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960.

Použitá literatura

Primární literatura

ŘEZÁČ, Václav. *Svědék*. Praha: Fr. Borový, 1948. s. 398.

KING, Stephen. Přel. Gabriel GÖSSEL. *Nezbytné věci*. Praha: Melantrich, 1993. s. 624.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. s. 699.

Sekundární literatura

Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000, s. 733 - 1522.

BACHELARD, Gaston. *Poetika prostoru*. Přel. Josef Hrdlička. Praha: Malvern, 2009. 245 s.

GALÍK, Josef. *Panorama české literatury: (Literární dějiny od počátků do současnosti)*. Olomouc: Rubico, 1994. 547 s.

MACURA, Vladimír a Alice JEDLIČKOVÁ. *Průvodce po světové literární teorii 20. století*. Brno: Host, 2012. 839 s.

BURIÁNEK, František. *Z moderní české literatury: O vybraných dílech z první poloviny 20. století*. Praha: Československý spisovatel, 1980. 207 s.

BERNŠTEJNOVÁ, Inna. *Český román 20. století a cesty realismu v evropských literaturách*. Praha: Lidové nakladatelství, 1985. 317 s.

MACHÁČEK, Vítězslav. *50 českých autorů posledních padesáti let*. Praha: Československý spisovatel, 1969. 161 s.

MARIÁNKOVÁ, Jana. Václav Řezáč. Kladno: Krajská knihovna v Kladně, 1971. 12 s.

MOLDANOVÁ, Dobrava. *Poetika české meziválečné literatury: (Proměny žánrů)*. Praha: Československý spisovatel, 1987. 351 s.

- DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Praha: Český spisovatel, 1993. 144 s.
- KUBÍČEK, Tomáš. *Vypravěč: Kategorie narativní analýzy*. Brno: Host, 2007. 240 s.
- ŘEZÁČ, Václav. *Větrná setba*. Vyd. 3., V ČS 1. Praha: Československý spisovatel, 1958.
- ŘEZÁČ, Václav. *Poplach v Kovářské uličce*. Vyd. 7., V ČS 3. Praha: Československý spisovatel, 1957.
- ŘEZÁČ, Václav. *Rozhraní: román*. 2. vyd. Praha: Práce, 1948.
- ŘEZÁČ, Václav. *Černé světlo*. 3. vyd. Praha: Práce, 1947.
- ŘEZÁČ, Václav. *Nástup*. Vyd. 9., V ČS 7. Praha: Československý spisovatel, 1955.
- KING, Stephen. *Mrtvá zóna*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA, 2009. 424 s.
- KING, Stephen. *Misery*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA, 2003. 326 s.
- KING, Stephen. *Zelená míle*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA, 2001. 348 s.
- KING, Stephen. *Carrie*. Praha: Pavel Dobrovský - Beata, 2007. 174 s.
- MIKULÁŠEK, Oldřich. *Krajem táhne prašivec*. Praha: Československý spisovatel, 1957. 42 s.
- KAINAR, Josef. *Lazar a píseň*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960. 85 s.
- KARPATSKÝ, Dušan. *Labyrint literatury*. Praha: Albatros, 2008. 600 s.
- CHALOUPKA, Otakar. *Příruční slovník české literatury*. Brno: Centa, 2005. 1120 s.
- BLAHYNKA, Milan. *Čeští spisovatelé 20. století*. Praha: Československý spisovatel, 1985. 832 s.
- NOVÁKOVÁ, Ester. *Český historický román v období protektorátu*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2012. 405 s.

Internetové zdroje

DOKOUPIL, Blahoslav. Václav Řezáč. In: *Slovník české literatury* [online]. 1998, 30. 9. 2006 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=860>

KING, Tabitha. The Author. In: *Stephen King* [online]. © 2000 - 2014 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: http://www.stephenking.com/the_author.html

Stephen King. In: *Biography* [online]. 2014 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://www.biography.com/people/stephen-king-9365136>

HOKR, Boris. Stephen Edwin King. In: *ILiteratura* [online]. 2012 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/29497/king-stephen>

Předpremiéra představení. *Fantom: Kulturní magazín* [online]. 2006 [cit. 2014-04-30]. Dostupné z: <http://www.fan-tom.cz/?clanek=403>